

Anul 1956 în Europa răsărieiană și România

1956 in Eastern Europe and Romania

*Adrian Deheleanu,
Muzeal Banatului Timișoara*

Abstract

1956 was like an earthquake that deeply shook the socialist camp, threatening, for the moment, with dissolution. Even if the Hungarian revolution, the most spectacular event of that year, failed to destroy the work of Stalin, „the creator” of the communist system in Eastern Europe, it proved, however, that societies of Eastern Europe, so brutally communalized, still had resources for an anti-communist and especially anti-Soviet reaction. Khrushchev's secret report, the Polish October and the Hungarian Revolution are the key points of 1956. Khrushchev's secret report exposed on 24/25 February 1956 on the occasion of the 20th CPSU Congress is a colossal document, crucial for the 20th century, actually marking the beginning of the end of communism. After this report, communism was not the same. The new Kremlin speech had the effect of a revolutionary ferment in the entire Eastern Europe. The Communist leadership was confronted for the first time with a difficult situation, being compelled to act quickly in order not to endanger the integrity of the socialist bloc. More evident in Hungary and Poland, the crisis of 1956 marked the other states from the communist camp, including Romania.

Key words: 1956, anticomunist revolution, student protests, ideology, East of Europe, Romania, cold War.

Anul 1956 a fost un an cu implicații profunde pentru lagărul comunist, amenințându-l, pentru un moment cu disoluția. Raportul secret a lui Hrusciiov expus de acesta în 24/25 februarie 1956 cu ocazia celui de-al XX-lea Congres al P.C.U.S. este un document colosal, crucial al secolului al XX-lea, fiind de fapt începutul sfârșitului comunismului. După acest raport, comunismul nu a mai fost același.

Într-un discurs virulent Hruscirov avea să demoleze mitul lui Stalin ca geniu, corifeu al științei, strateg vizionar, etc., iar faptul că Hruscirov, cu autoritatea supremă de Prim-secretar al P.C. al U.R.S.S. recunoaște că Stalin a fost un monstru patologic, un sociopat, se constituie într-un atac împotriva întregii mitologii comuniste. Raportul care denunță crimele odioase ale lui Stalin, a fost o adevărată „bombă” nu numai pentru delegații aflați la Congres dar și pentru întreaga lume.

După Raportul secret au loc scindări la nivelul conducerilor partidelor comuniste. Cele mai importante rupturi la vârf, se produc în Ungaria și Polonia; mult mai puțin în România și aproape deloc în Cehoslovacia. Simplificând, putem spune că este vorba de o scindare între *reformatori* și *dogmatici*.

Tot ceea ce lipsea altor state pentru ca destalinizarea să aibă succes vom găsi în Polonia și Ungaria și anume: existența unor lideri comuniști care să reprezinte o alternativă viabilă la conducerile staliniste, având sprijinul atât al populației, în rândurile căreia se bucura de aura de martiri datorită persecutării și marginalizării, dar și de un partid cu tradiție, o societate civilă aflată în plină efervescență revoluționară pentru care „destalinizarea” declanșată la Moscova a fost elementul declanșator, dar și un puternic sentiment antisovietic, ce exista nu doar la nivelul societății ci și la nivelul clasei politice.

Ca o consecință a Raportului secret vom avea în iunie 1956 grevele muncitorești de la Poznan (Polonia) dar și o implicare a Bisericii Catolice poloneze și foarte important a intelectualilor marxiști polonezi.

În acest context Revoluția ungară din 23 octombrie-4 noiembrie 1956 este unul dintre cele mai însemnate evenimente din perioada Războiului Rece și din istoria comunismului.

Începând din anul 1945, în baza acordurilor de la Yalta din 4-11 februarie 1945 dintre Marile Puteri învingătoare spațiul geo-politic european urma să includă țări libere în Apus și țări supuse, împotriva voinței lor influenței sovietice în centrul și estul continentului. Astfel, Polonia, Cehoslovacia, o parte din Germania, Bulgaria, Iugoslavia, Albania și România făceau parte din așa-zisa „sferă de securitate” a Uniunii Sovietice. Fortându-se spiritul acordurilor de tip Yalta, conducerea sovietică a transformat acest spațiu dintr-unul de „securitate” într-unul de influență și ocupație: părți din Polonia, Prusia Orientală, Cehoslovacia și România au fost anexate sau reanexate la U.R.S.S..

Prin lovituri de stat sau presiuni politice, sprijinite de armata sovietică de ocupație, în toate statele menționate s-au instaurat regimuri

comuniste autointitulate „democrații populare”. În fapt, au fost suprimate libertățile democratice și introduse dictaturi represive ce și-au propus și au înfăptuit naționalizarea industriei, băncilor, transporturilor, comunicațiilor și reorganizarea agriculturii pe baze colectiviste.

Până la un anumit punct, situația statelor din sud-estul Europei a fost similară, începând din anul 1947, când, în Ungaria, ținta atacurilor devenea Partidul Micilor Agricultori, Kovacs Bela, secretarul general al partidului fiind arestat; în Bulgaria, de asemenea, șeful Agrarienilor, Nikola Petkov, e arestat pentru „complot”, iar în România sunt arestați șefii P.N.Ț.-ului, Iuliu Maniu și Ion Mihalache, în același an, 1947¹.

Comunismul care s-a pretins o nouă civilizație, superioară celei capitaliste pe care a negat-o cu pasiune, a forțat sute de milioane de oameni să trăiască într-un univers închis, represiv și umilitor. La nivelul teoretic, al scopurilor proclamate, comunismul s-a pretins întruchiparea „umanismului absolut”, o societate din care au dispărut distincțiile de clasă și în care oamenii ar putea trăi într-o deplină libertate. Libertatea însăși, în concepția marxistă, singura permisă sub regimul comunist, era definită drept necesitate înțeleasă. Partidul comunist era proclamat deținător al adevărului universal, având astfel dreptul să definească modalitățile de „înțelegere a necesității”. Comunismul a fost o concepție utopică, înrădăcinată în visul suprimării, cu orice preț, a proprietății private și a construirii unui univers al egalității totale.

Pe plan global, peste 100 de milioane de oameni au fost victime ale acestui sistem. Chiar această cifră este una minimalistă. În U.R.S.S., cel puțin 20 de milioane de oameni au pierit în sinistrul experiment bolșevic. Cartea Neagră a comunismului oferă probe zguduitoare privind dezastrul civilizațional al dictaturilor comuniste: s-a pierdut însăși noțiunea de umanitate prin ceea ce s-a numit mai târziu falsificarea Binelui. În nicio altă țară din Europa Centrală și de Est, cu excepția probabil a Albaniei, sistemul stalinist nu a avut o asemenea longevitate și intensitate precum în România².

---

¹ Francois Furet, *Trecutul unei iluzii. Eseu despre ideea comunistă în secolul XX*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 13.

² Alexandru Zub, *Un program de redresare națională la Iași în 1957, în Romulus Rusan* (ed.), *Anii 1954-1956. Fluxurile și refluxurile stalinismului*, Editura Fundația Academia Civică, București, 2000, p. 11.

Din spațiul aflat sub directa supraveghere sovietică se va detașa la început Iugoslavia. Excluderea Partidului Comunist Iugoslav pentru „deviaționism și antisovietism” prin excluderea acestuia din Kominform, este urmată de mutarea Biroului Informativ la București, ca urmare a deciziilor exprimate de către reprezentanții a 8 partide comuniste. În anul 1949 U.R.S.S., urmată fidel de Ungaria, Polonia, România, Bulgaria, Cehoslovacia va denunța tratatele încheiate cu Iugoslavia și va rupe relațiile diplomatice cu acest stat³.

Tot pentru „devierile” de care fusese acuzat întreg partidul Comunist din Iugoslavia și, în plus, pentru activități periculoase în Polonia, li se va ridica imunitatea parlamentară și vor fi trimiși în judecată: fostul vicepremier Wladislaw Gomulka și fostul ministru al Apărării, împreună cu cel al Poștelor și Telecomunicațiilor. „Spioni” sunt găsiți și în Ungaria și Bulgaria în persoana cardinalului Mindszenty și, respectiv, al lui Traiko Kostov, fost adjunct al primului ministru⁴.

„Trădători, troțkiști, sioniști și burghezo-naționaliști, inamici ai poporului cehoslovac, ai regimului democrației populare și ai socialismului”⁵ sunt calificați ca fiind dușmani, precum Rudolf Slanski, fost secretar al Partidului Comunist din Cehoslovacia și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, împreună cu alți 13 „complici” (11 dintre ei fiind condamnați la moarte și executați în 1952).

Pe lângă teroarea politică în furibundă manifestare în țările comuniste, consecințele dependenței de Uniunea Sovietică erau vizibile pe toate planurile: militar, economic etc. Pentru a controla cât mai bine „fidelitatea” și resursele economice ale țărilor aflate sub influența sa, U.R.S.S. le-a impus în 1949 crearea Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.), iar în 1955 integrarea în blocul militar „Pactul de la Varșovia”, tratat de „prietenie, cooperare și ajutor reciproc”. Trebuie precizat că în 1954 Iugoslavia semnase, împreună cu Grecia și Turcia, Pactul Balcanic⁶.

O schimbare în politica U.R.S.S.- ului se produce odată cu moartea lui Stalin în martie 1953, în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri

---

³ Jean Francois Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 14.

⁴ Stelian Tănase, *Anatomia mistificării*, Editura Humanitas, București, 1997, p. 18.

⁵ *Ibidem*, p. 21.

⁶ Vladimir Tismăneanu, *Reinventarea politicului. Europa de Est de la Stalin la Havel*, Editura Polirom, Iași, 1997, p. 16

succedând G. M. Malenkov, iar N.S. Hrușciov fiind ales prim-secretar al C.C al P.C.U.S al U.R.S.S., urmată de celelalte state comuniste ce au rupt relațiile diplomatice cu Iugoslavia, își va restabili raporturile diplomatice cu aceasta.

În anul 1953 în Ungaria este numit în funcția de prim-ministru Nagy Imre, iar în Polonia, în anul 1954, Wladislaw Gomulka e eliberat din închisoare, „arestarea sa dovedindu-se a fi greșită și nejustificată”; iar în anul 1956 Gomulka este ales secretar al C.C al Partidului Muncitoresc Unit Polonez⁷.

O nouă imagine a Uniunii Sovietice lansată în lume cu prilejul Congresului al XX-lea al P.C.U.S. din 14-25 februarie 1956 -, de către N.S. Hrușciov, includea coexistența pașnică și pluralitatea căilor de dezvoltare ale socialismului. Este denunțat cultul personalității și au fost dezvăluite crimele lui Stalin. Semnalul pe care U.R.S.S. îl anunța nu însemna însă abandonarea principiilor marxist-leniniste ale internaționalismului, lucru care ar fi amenințat, în concepția Kremlinului, securitatea strategică a statului sovietic. În aprilie 1956 U.R.S.S. mai face un pas, anunțând încetarea activității Biroului Informativ al partidelor comuniste și muncitorești, măsură menită de a păcăli opinia publică internațională. Astfel, ca urmare a unei noi politici externe, diferită de cea din timpul lui Stalin, are loc o detensionare a relațiilor, în principal, între Statele Unite și Uniunea Sovietică, deci între cele două blocuri, fondată pe o speranță a sovieticilor de reducere din partea occidentalilor a efortului militar. Desigur, însă, că și S.U.A. era interesată de promovarea dezghețului pe arena internațională⁸.

Pe fondul destinderii, în statele satelite Moscovei conducerile de partid se confruntau cu o dilemă: promovarea destinderii și a interesului național în interior ar fi pus în discuție existența forțelor sovietice în țările respective, iar fără o prezență sovietică semnificativă era puțin probabilă continuarea funcționării sistemului comunist. Oricum, chiar din anul 1955, în cea mai mare parte a țărilor de „democrație populară” politica internă se modelase după aceea a U.R.S.S.-ului, producându-se o separație a puterilor pe linie de stat și de partid. Moscova nu intenționa însă să lase lucrurile să ajungă prea departe, mai ales că această posibilă evoluție îi periclita siguranța strategică sau punea sub semnul întrebării obiectivul fundamental: extinderea comunismului. În continuare ea avea nevoie de „sateliți”, atât din

---

⁷ Idem., *Fantoma lui Gheorghiu-Dej*, Editura Univers, București, 1995, pp. 17-18.

⁸ Jean Francois Soulet, *op. cit.*, p. 23.

punct de vedere militar, politic cât și economic: produsul național brut al sateliților reprezenta 2/5 din cel al U.R.S.S.-ului, industria de război sovietică se aproviziona cu materii prime de cea mai mare importanță din țările satelit, iar în cazul unei ofensive strategice împotriva Europei Occidentale, teritoriile țărilor comuniste îi erau indispensabile. Aceasta explică și intervenția imediată a U.R.S.S.-ului, atunci când prezența și influența sovietică pare să se clatine într-o țară sau alta, dincolo de frumoasele sloganuri, gen coexistență pașnică, pluralitatea căilor de dezvoltare etc.⁹.

Astfel, încă din 1953, prima mișcare anticomunistă de amploare din Germania este înăbușită prin prezența Armatei Roșii. În fapt anunțarea creșterii normelor productivității muncii de către conducerea R.D.G.-ului a declanșat un val de nemulțumiri: la Brandenburg, 5.000 de manifestați au cerut demisia guvernului, alegeri libere și reunificarea Germaniei. În țară, autoritățile au pierdut controlul asupra situației în schimb la Berlin s-au operat peste 1.400 de arestări în numai 3 zile, șeful STASI fiind Wilhelm Zaisser. Au avut loc greve și demonstrații în peste 560 de localități, iar la Gorki răsculații au preluat conducerea orașului. Evenimentele au luat amploare, în ciuda instaurării stării de necesitate în cea mai mare parte a R.D.G.-ului. Agitația la sate s-a menținut până la sfârșitul anului, iar rezistența țărănimii a fost înfrântă definitiv, abia în 1961. Criza din anul 1953, deși stăvilită cu ajutorul tancurilor sovietice, a afectat imaginea partidului: până în decembrie 1953, numărul muncitorilor din R.D.G., înscriși în partid scade în mod semnificativ¹⁰.

Pe fondul aparentei relaxări și destinderi din anul 1956 ample mișcări, greve ale muncitorilor au avut loc și la Poznan în Polonia iar în toamna aceluiași an va izbucni Revoluția anticomunistă din Ungaria. Putem spune că ceea ce s-a realizat prin comunizarea Europei Centrale și Răsăritene a fost o nouă formă de sclavagism care a inclus, pe lângă controlul vieții economice, politice și sociale, și condiționarea mentală a subiecților statului totalitar. În sistemul totalitar comunist, partidul era cel care definea deopotrivă ceea ce era permis și ceea ce era interzis. Spre a relua o formulă a lui George Orwell, în universul totalitar, tot ce nu este

---

⁹ Mihaela Sitariu, *Oaza de libertate*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 28.

¹⁰ Denis Deletan, *Influența sovietică asupra Securității române (1944-1953)*, în Romulus Rusan (ed.), *Memoria ca formă de justiție*, Editura Fundația Academia Civică, București, 1995, p. 43.

interzis este obligatoriu. Inclusiv datorita oamenilor de a fi fericiți în pofida condițiilor degradante la care îi condamnă sistemul¹¹.

S-a dovedit astfel că totalitarismul, fie de dreapta fie de stânga, este un regim care neagă drepturile umane și subordonează individul entității colective a partidului-stat. Cum a scris cândva Hannah Arendt, autoarea unei lucrări fundamentale despre totalitarism: „Mișcările totalitare sunt organizații masive ale unor indivizi atomizați și izolați. În comparație cu toate celelalte partide și mișcări, cea mai izbitoare caracteristică externă este impunerea unei loialități totale, fără rezerve necondiționate și de nezdruncinat a membrilor lor individuali”¹².

Moartea lui Stalin în 1953 a grăbit începutul unei noi etape în istoria comunismului și a țărilor din lagărul socialist. Competiția declanșată la Kremlin pentru preluarea puterii a avut consecințe în toate capitalele est europene, zguduind conducerea comuniste din Europa Centrală și de Est, obligate să reziste undelor de șoc trimise de la Moscova. Noul curs inițiat de liderii sovietici, încercările de reformare a blocului comunist, s-au izbit de rezistența staliniștilor din Polonia, Ungaria, România, Cehoslovacia, Bulgaria sau Albania¹³. Stalin nu a lăsat în urma sa un moștenitor capabil să-i preia întreaga autoritate. Din contră, el făcuse tot posibilul pentru a nu avea în jurul său o asemenea persoană, văzută ca un potențial rival. De aceea lupta pentru putere, declanșată după dispariția sa, s-a dus între colaboratorii săi apropiați, toți cu șanse egale: Malenkov, Molotov, Beria și Hrușciiov. Cel care a câștigat a fost Nikita Hrușciiov, care, deși a pornit de pe poziții inferioare, a știut să profite de toate situațiile pentru a-și elimina, rând pe rând competitorii¹⁴.

Ajungerea la putere a lui Hrușciiov a avut la bază promovarea aliaților (desemnarea lui Bulganin ca prim-ministru în 1955, numirea în aparatul de partid a propriilor susținători, astfel încât în 1956, 1/3 din membrii C.C. erau partizanii lui Hrușciiov) și eliminarea oponentilor (Beria, Malenkov). În iunie 1953, căderea lui Beria, cel care deținea controlul serviciilor secrete, a lăsat în fața lui Hrușciiov un singur competitor serios, Malenkov. Ales prim-secretar al C.C. al P.C.U.S. la 3 septembrie 1953,

---

¹¹ Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, Editura Humanitas, București, 1990, p. 38.

¹² Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, București, 1994, p. 29.

¹³ Marin Radu Mocanu, *România-marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial-documente*, Editura Albatros, București, 1994, p. 48.

¹⁴ Ioan Scurtu, *România. Retragerea trupelor sovietice: 1958*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 1996, p. 63.

după ce Malenkov a fost obligat să renunțe la această funcție în favoarea celei de prim-ministru, Hrușciov și-a ghidat eforturile pentru acapararea întregii puteri. Criticând politica economică a lui Malenkov, care punea accent pe dezvoltarea industriei ușoare și pe o agricultură intensivă, Hrușciov l-a acuzat pe acesta de toate nerealizările economiei sovietice. Atacul său nu va rămâne fără rezultat, în februarie 1955 Malenkov demisionând din funcția de prim-ministru¹⁵.

Hrușciov mai avea de trecut un obstacol pentru a-și legitima și consolida puterea definitiv: mitul lui Stalin, marele conducător, idolul lumii comuniste, creatorul lagărului socialist. Momentul ales de Hrușciov pentru acest atac a fost în februarie 1956, la al XX-lea Congres al P.C.U.S. Acțiunea lui Hrușciov a venit din dorința de a-și legitima propria putere și nu de a schimba sistemul comunist. Marea dilemă la moartea lui Stalin nu a fost cine va lua locul liderului de necontestat al lumii comuniste, ci mai degrabă ce va lua locul stalinismului. Cu toate acestea Moscova nu avea intenția să slăbească controlul asupra sateliților săi, ci doar înțelegea necesitatea unei reevaluări a relațiilor cu aceste țări, ale căror elite conducătoare, afectate de luptele pentru putere de la Kremlin, aveau nevoie de o redefinire a propriilor poziții. Elitele care în timpul lui Stalin erau doar deținători patrimoniali, deveneau acum datorită încurajărilor sovietice, vasali feudali, posedând propriile resurse semnificative¹⁶.

Era momentul ca liderii est europeni să aleagă între a urma noul curs inițiat de Moscova și a continua pe drumul deja cunoscut al stalinismului, intrând însă în contradicție cu liderii sovietici și pierzând sprijinul necesar menținerii la putere. Singura șansă de supraviețuire era abilitatea de a face față schimbării, fără a schimba nimic. Kremlinul cerea imitarea, în capitalele est europene, a noii sale politici, impunerea principiului conducerii colective, renunțarea la excesele din industrializare și colectivizare, diminuarea practicilor brutale ale represiunii, reabilitarea victimelor comuniste ale terorii staliniste¹⁷.

Are loc o divizare a puterii, făcându-se distincția între funcția de prim-ministru și cea de șef al partidului. În fapt, conducându-și cu autoritate partidele, liderii est europeni desemnează aliați fideli în posturile în care sunt obligați să le părăsească, neînțelegând să își piardă pozițiile consolidate

---

¹⁵ Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României*, Editura Ioan Slavici, Arad, 1995, p. 33.

¹⁶ Silviu Brucan, *Generația irosită*, Editura Univers, București, 1992, p. 50.

¹⁷ Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente (1949-1989)*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 67.

în ultimii ani. În România, Gheorghe Gheorghiu-Dej cedează pentru puțin timp șefia partidului lui Gheorghe Apostol, revenind însă în octombrie 1955, când îl numește prim-ministru pe Chivu Stoica. În Ungaria la insistențele Moscovei, Matyas Rakosi îl lasă pe Imre Nagy să preia șefia guvernului, revenind însă în această funcție după debarcarea lui Malenkov¹⁸.

Moștenirea lui Stalin se arată dificil de gestionat pentru liderii sovietici. Hrușciiov ca și ceilalți colegi ai săi, percepeau Europa Centrală și de Est ca o zonă unde interesele legitime ale Kremlinului nu puteau suferi nicio modificare. Acceptând în teorie să renunțe la relațiile de subordonare cu țările satelit Moscova nu le va lăsa să-și continue dezvoltarea pe un drum propriu. Orice deviere însemna trecerea în tabăra dușmană, cu consecințe dezastruoase pentru securitatea U.R.S.S.. Hrușciiov a încercat să creeze un „commonwealth socialist”, unit prin ideologie și forme instituționale, care să înlocuiască sistemul supravegherii directe prin consilieri sovietici și prezența Armatei Roșii pe teritoriul țărilor satelit. Hrușciiov a dat o nouă față sistemului comunist, făcând schimbări atât în politica internă cât și în cea externă, cu repercursiuni asupra tuturor statelor implicate. Politica hrușciovistă avea două coordonate-pe plan intern, dezvoltarea industriei, cu accent pe industria grea și agricultura extensivă, și în politica externă introducerea principiilor coexistenței pașnice și a diferitelor modele de construire a societății socialiste. S-au schimbat relațiile cu China și Iugoslavia, Hrușciiov însuși ducându-se, în 1955, la Belgrad pentru reconcilierea cu Tito, și s-au prefigurat noi raporturi cu Occidentul, în spiritul Genevei¹⁹.

Al XX-lea Congres al P.C.U.S., desfășurat la Moscova în perioada 14-25 februarie 1956, a fost punctul culminant al evenimentelor petrecute în anii de după moartea lui Stalin și a însemnat, în același timp, începutul unei noi perioade în istoria estului Europei. Conducând cu abilitate întreaga desfășurare a Congresului, Hrușciiov s-a impus ca liderul recunoscut al P.C.U.S., momentul februarie însemnând pentru el adevărata preluare a puterii. Textul în care a însumat toate tezele privind conducerea internă și politica externă ale U.R.S.S. pentru viitor a fost prezentat de Hrușciiov la 14 februarie sub titlul: „Raport de activitate ale C.C. al P.C.U.S.”, fiind o sinteză a gândirii sale politice. Potrivit liderului sovietic, socialismul

---

¹⁸ Gheorghe Buzatu, Mircea Chirițoiu, *Agresiunea comunismului în România*, Editura Paideia, București, 1998, p. 73.

¹⁹ Dan Cătănuș, Octavian Roske, *Colectivizarea agriculturii în România. Dimensiunea politică (1949-1953)*, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2000, p. 78.

reprezenta un sistem mondial capabil să rivalizeze cu sistemul capitalist iar U.R.S.S. era capul și inima acestui sistem, lider de necontestat²⁰.

În Raportul secret al lui Hrușciiov prezentat în noaptea de 24/25 februarie 1956 doar delegaților sovietici (delegațiile partidelor frățești au primit după aceea o copie a raportului), vinovatul pentru devierile de la linia justă a marxism-leninismului a fost găsit și „demascat” în persoana lui Stalin. Raportul a fost o adevărată „bombă” nu numai pentru delegații la Congres, ci și pentru întreaga lume. Textul fusese pregătit cu mult timp înainte de începerea Congresului. Atât Hrușciiov cât și ceilalți colegi ai săi au fost factori activi în actele abuzive și represive din perioada stalinistă, însă nici un moment acest lucru nu a fost recunoscut de noua conducere moscovită. Întregul discurs a fost un atac violent la adresa lui Stalin. Denunțarea crimelor fostului lider pe care deja mulți le prezentaseră în Occident, venea acum chiar din centrul sistemului creat de Stalin: Kremlinul. Stalin era acuzat, în raport de încălcarea normelor interne ale vieții de partid și de abuzuri ale legalității socialiste. Liderul sovietic era găsit vinovat de succesorii săi pentru toate actele de violență, de abuz și de despotism ale regimului sovietic. Nu sistemul era greșit ci omul care îl condusese²¹.

De la imaginea generată de mitologia comunistă (un Stalin genial, înzestrat cu calități aproape supraumane, așa cum apărea în totalitatea cărților, manualelor de istorie sau filmelor) se trecea la aceea a unui om bolnav, care făcuse abuzuri eliminând, fizic și moral, o parte a elitei comuniste. Demascând „cultul personalității” lui Stalin, Hrușciiov punea ultima cărămidă la eșafodul pe care îl construise pentru fostul lider. Șocantele dezvăluiri ale raportului trebuiau să rămână secrete pentru majoritatea populației. Deși liderii sovietici au ținut cu tot dinadinsul ca textul raportului să nu fie cunoscut, acesta a fost publicat, în primăvara lui 1956, în presa occidentală, producând un șoc imens. Mii de oameni care credeau în mirajul sovietic și în liderul lor, Stalin au fost îngroziți și incapabili să înțeleagă monstruoasele crime de care era acuzat acesta. Mulți intelectuali de stânga, până atunci adepți ai sistemului sovietic, au înțeles adevărata față a regimului comunist, dar nu și faptul că el nu putea să se mențină decât prin represiune, aceasta fiind o componentă vitală a sa²².

---

²⁰ Radu Ciuceanu, Octavian Roske, *Începuturile mișcării de Rezistență din România*, Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 1998. p. 60.

²¹ Ileana Ioanid, *Nagy Imre. Însemnări de la Snagov*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 83.

²² Florica Dobre, *Securitatea. Structuri-cadre. Obiective și metode*, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 38.

Liderii est europeni întorși de la Moscova, au încercat prin toate mijloacele să minimalizeze unda de șoc. În nici o țară a lagărului socialist textul raportului nu a fost dat publicității (cu excepția Iugoslaviei, unde în rezumat a fost tipărit în presa oficială), aflându-se de el mai mult prin intermediul posturilor de radio occidentale. Oamenii din estul Europei își regăseau propria imagine în tabloul prezentat de Hrusciov, fiind conștienți că Moscova va încerca să-și impună oameni noi în conducerea țărilor satelit. În același timp, pentru societățile est europene, „destalinizarea” propusă de Kremlin a fost un imbold pentru a încerca o reformare a sistemului impus de Stalin la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. O efervescență a societății civile se va face simțită în aproape toate statele est europene, cu precădere în Ungaria și Polonia. Evoluția ulterioară a evenimentelor, culminând cu intervenția în forță a trupelor sovietice pentru a înăbuși Revoluția maghiară, a demonstrat tocmai limitele procesului inițiat de Moscova²³.

Delegația română la Congresul al XX-lea a fost condusă de Gheorghiu-Dej și i-a inclus pe Miron Constantinescu, Iosif Chișinevschi și Petre Borilă. Delegația nu avea cum să prevadă că fusese pregătită o surpriză precum discursul lui Hrusciov. Evident, Gheorghiu-Dej nu a fost deloc încântat de criticile aduse lui Stalin. După afirmațiile lui Constantinescu, Gheorghiu-Dej a fost profund deranjat de revelațiile din raportul secret a lui Hrusciov. Consternarea lui Gheorghiu Dej față de inițiativa antistalinistă a liderului sovietic poate fi considerată ca primul stadiu al disputei româno-sovietice.

Ca urmare, Gheorghiu Dej a început să-i curteze pe chinezi. După 1956, în ce privește atitudinea față de Stalin și de stalinizare, comuniștii români aveau mai multe în comun cu China lui Mao sau cu Albania lui Hodja decât cu Polonia lui Gomulka. Totuși Dej și-a folosit aptitudinile de manipulator pentru a îmbunătăți relațiile României cu Iugoslavia, pe a cărei lideri îi uimise la întrunirea Kominformului din noiembrie 1949 ca fiind „o bandă de asasini și spioni”²⁴.

La Moscova la sfârșitul acelui februarie 1956, Dej și însoțitorii săi se aflau în stare de șoc: fostul lor idol fusese defăimat de către succesorii săi, iar interpretarea stalinistă a leninismului, elogiată pe vremuri fusese denunțată ca fiind falsă. Stalin a fost criticat nu numai pentru încălcări

---

²³ Corneliu Mihail Lungu, Mihai Retegan, *1956-Explozia. Percepții românești, iugoslave și sovietice asupra evenimentelor din Polonia și Ungaria*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 93.

²⁴ Marius Oprea, *op.cit.*, p. 70.

grosolane ale legalității socialiste, dar și pentru că a fost un aventurier în relațiile internaționale. Congresul al XX-lea a cerut întoarcerea la leninismul „creativ”, considerat ca fiind opus rigidității și sterilității simplistei dogme jdanoviste. După Congresul al XX-lea al P.C.U.S. liderii comuniști români erau dezorientați, traumatizați și indignați. Fostul lor idol fusese demascat ca un criminal paranoic și ca o nulitate din punct de vedere militar: întreaga lor lume se prăbușea. Oricare ar fi fost sentimentele sale față de Hrușciov înainte de februarie 1956, este evident că, din acel moment înainte, Dej nu a mai avut niciun fel de încredere în Hrușciov. Pentru el ridiculizarea mitului lui Stalin a reprezentat o imensă greșală strategică și ideologică, un dar ceresc pentru propaganda imperialistă și o concesie făcută „revizionismului decadent” titoist²⁵.

După ce au citit textul complet al raportului secret al lui Hrușciov, participanții români la Congresul al XX-lea trebuiau să hotărască cum să discute aceste documente cu restul conducerii P.M.R. Din moment ce noua linie a Kremlinului îl puna în pericol, Dej a trebuit să amâne dezbaterile care amenințau să ia naștere la nivelul conducerii de partid. În consecință el a invocat criza din Partidul Comunist Grec și implicarea sa, timp de o lună, în luptele interne din acel partid, pretinzând că nu avusese posibilitatea să prezideze discuțiile interne din P.M.R. referitoare la lecțiile Congresului al XX-lea. Dej încerca să câștige timp, ducându-i cu vorba pe diverșii membri ai Biroului Politic, evaluând atitudinile acestora și calculând strategia optimă în vederea discuțiilor iminente. În această privință, el conta pe sprijinul lui Gheorghe Apostol, Chivu Stoica, Alexandru Moghioroș, Petre Borilă, Emil Bodnăraș, Alexandru Draghici și avea motive să spera la sprijinul lui Nicolae Ceaușescu. Sofisme dialectice ale lui Leonte Răutu îi puteau servi la camuflarea eforturilor de a preveni destalinizarea din punct de vedere ideologic²⁶.

În cele din urmă în martie-aprilie 1956, au avut loc o serie de întâlniri ale Comitetului Central pentru informarea cadrelor de la vârf despre Congresul al XX-lea. La aceste sesiuni bine orchestrate, fiecărui membru al eșalonului comunist suprem i se cerea să se angajeze în cunoscuta practică leninistă a criticii și autocriticii. La plenara din 23-25 martie 1956, Dej a prezentat o dare de seamă a Biroului Politic, în care l-a criticat pe Stalin și cultul personalității acestuia, deși raportul secret nu a fost menționat

---

²⁵ Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist 1945-1958*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2001, p. 69.

²⁶ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 32.

explicit. Cât despre stalinismul din propriul partid Dej a vorbit despre stalinismul românii fără a pronunța nume și a insistat asupra faptului că P.M.R. îi eliminase, încă din 1952, insinuând că singurii stalinisti din România au fost Pauker, Luca, Georgescu și că el, Gheorghiu Dej, avea meritul de a fi declanșat cu mult curaj o destalinizare cu mult înainte de Congresul al XX-lea. Dej a subliniat că Congresul al II-lea al P.M.R. marcase o nouă etapă deoarece fusese stabilită o conducere colectivă, iar centralismul democratic guverna acum viața internă de partid. Pe scurt, jocul lui Dej a fost să invoce lupta împotriva „moscoviților” epurați ca argument al propriului comportament politic „corect anticipat”²⁷.

Comparativ cu alte partide est europene, a susținut Dej, conducerea P.M.R. a reușit să evite cele mai grave excese asociate cu cultul personalității lui Stalin. Rectificările necesare au fost deja făcute în principiu ca urmare a epurărilor îndreptate împotriva lui Pauker. Nu s-a spus absolut nimic despre Foriș, Koffler și Pătrășcanu, care au fost lichidați cu toții din ordinul lui Dej, sau despre tratamentul arbitrar aplicat lui Vasile Luca, Anei Pauker, lui Teohari Georgescu și multor altor activiști ai partidului.

La această plenară, Iosif Chișinevschi și Miron Constantinescu, amândoi membri ai delegației la Congresul al XX-lea, fiecare din motive foarte diferite, au pus sub semnul întrebării autoritatea lui Dej, astfel încât întâlnirea s-a transformat într-o dezbatere adevărată. Acesta este motivul pentru care, dintre toate documentele acestei plenary, a fost publicat numai raportul lui Gheorghiu Dej asupra Congresului al XX-lea (chiar și acesta fiind reprodus într-o variantă cosmetizată). Constantinescu, susținut de Chișinevschi, a pledat pentru o „regenerare” a partidului în spiritul liniei antistaliniste promovate de Hrușciov²⁸.

Cei doi au invocat sloganul Congresului al XX-lea referitor la „revenirea la normele leniniste ale vieții interne de partid” pentru a slăbi poziția lui Dej și a restructura conducerea partidului. Constantinescu a criticat și Securitatea, inclusiv faptul că poliția secretă opera în ministere fără ca funcționarii superiori să fie consultați, nici măcar atunci când aceștia, ca în cazul lui, erau membrii ai Biroului Politic. Gheorghiu Dej a răspuns criticilor lui Constantinescu și Chișinevschi admitând că existase într-adevăr un cult al personalității în P.M.R., dar a afirmat că acesta luase sfârșit odată cu eliminarea lui Pauker, Luca și Georgescu. După 1952 au pretins Dej și

---

²⁷ Mircea Stănescu, *Organismele politice românești 1948-1965*, Editura Vremea, București, 2003, p. 33.

²⁸ Alina Tudor, Dan Cătănuș, *O destalinizare ratată*, Editura Elion, București, 2001, p. 103.

susținătorii săi, a fost reinstalată conducerea colectivă. La rândul său Constantinescu s-a gândit că el era cel destinat să promoveze o nouă linie politică în România și a sperat să-l detroneze pe Dej. La următoarea ședință a Biroului Politic el l-a atacat direct pe Dej spunând că, deși recunoștea meritele primului-secretar, dorea să sublinieze defectele acestuia, considerând că lipsa de până atunci a unei atitudini critice față de Dej reprezenta o poziție greșită, neleninistă. Constantinescu a crezut că putea conta pe sprijinul intelectualilor din partid, precum și pe cel al unor figuri culturale principale, care au fost marginalizate după preluarea puterii de către comuniști²⁹.

Discuțiile din Biroul Politic din perioada martie-aprilie 1956 au dus la decizia de a menține un control strict asupra dezbaterilor de masă cu membrii de partid în privința destalinizării lui Hrușciov. Toți membrii Biroului Politic au fost instruiți să se opună tendințelor revizioniste și „liberal anarhice”. Leonte Răutu a fost însărcinat să orienteze propaganda în așa fel încât să ascundă adevăratele implicații ale campaniei de destalinizare a lui Hrușciov. S-a subliniat faptul că partidul respinsese de la început „excesele” huliților „moscoviți” Pauker, Luca și Georgescu. Originile stalinismului național se găsesc în aceste reacții la Congresul al XX-lea al P.C.U.S.³⁰.

În Polonia, statul cel mai puțin stalinizat și în care teroarea făcuse cele mai puține victime (chiar și în rândul vechilor elite care deși suferiseră pierderi, nu au fost în întregime decimate), dezvăluirile lui Hrușciov din februarie 1956 au avut un mare ecou atât în rândul elitei politice cât și în rândul societății, mai ales a elitei intelectuale de stânga. Moartea liderului partidului, Boleslaw Bierut, în martie 1956, a creat o situație specială, declanșând lupta pentru putere în interiorul P.M.U.P., într-un moment dificil. Partidul s-a dovedit neomogen, tendințele conservatoare și reformatoare împărțind clasa politică. Alegerea lui Edward Ochab, un comunist moderat, în aprilie 1956, nu a pus capăt disensiunilor interne, ci chiar le-a accelerat³¹.

În primăvara lui 1956 „dezghețul” s-a făcut simțit în societatea poloneză: au fost amnistiați o serie de deținuți politici, a fost reabilitată parțial rezistența poloneză de la Londra din timpul războiului și au fost arestați o serie de ofițeri de miliție acuzați de abuzuri și ilegalități. Presa

---

²⁹ Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 23.

³⁰ Octavian Roske, *Dosarul colectivizării agriculturii în România 1949-1962*, Editura Polirom, Iași, 1992, p. 78.

³¹ Alina Tudor, Dan Cătănuș, *op. cit.*, p. 88.

critica „moștenirea” stalinistă, cercurile de intelectuali acuzau „devierile” și cereau o reformare a sistemului comunist pe baza „adevăratelor principii ale socialismului”. Partidul, divizat, s-a văzut incapabil să mai păstreze un control strict al societății. În aceste condiții mișcările muncitorilor de la Poznan au reprezentat apogeul crizei. La 28 iunie 1956, 15.000 de muncitori au ieșit în stradă strigând „Vrem libertate!”, „Dați-ne pâine!”, fiind nemulțumiți de sporirea normelor de lucru și scăderea salariilor. Se repeta, într-un fel, modelul berlinez din 1953. Doar intervenția armatei, soldată cu 54 de morți, 300 de răniți și 320 de arestați, a putut pune capăt revoltei. Deși catalogați ca bandiți și unelte ale imperialismului occidental, gestul muncitorilor arăta starea profundă de criză în care se afla societatea poloneză³².

P.M.U.P. a fost afectat de evenimentele de la Poznan. Diferențele de vederi dintre cele două grupări, reformatoare și conservatoare, s-au accentuat și mai mult. Conservatorii vedeau în revolta muncitorilor urmarea politicii mult prea liberale a guvernului, care scăpase de sub control situația, în timp ce pentru reformatori, în frunte cu Ochab, mișcările de la Poznan reprezentau tocmai confirmarea necesității de găsire de noi soluții pentru dezvoltarea societății. Întreaga societate a fost cuprinsă de dorința de înnoire a sistemului, de găsire a unei soluții viabile de dezvoltare a țării, soluție care se întrevedea tot mai mult a fi cea a „comunismului național” al cărui reprezentant era Wladislaw Gomulka. Și pentru elita politică poloneză, ca și pentru populație, Gomulka a fost elementul care a reușit să calmeze situația și să readucă echilibrul necesar. La 5 august Gomulka a fost reprimat în partid, împreună cu ceilalți membri ai grupului său. Doar o soluție radicală putea pune capăt atmosferei tensionate în care se afla societatea polonă, gata să explodeze, iar aceasta a fost numirea lui Gomulka în fruntea partidului, perceput tot mai mult ca eroul salvator, de care societatea poloneză avea nevoie în acel moment. Alegerea lui Gomulka a fost o șansă pentru evitarea războiului civil și intervenției străine însă aceasta a însemnat, în același timp, renunțarea la obiectivele revoluționare inițiale³³.

Comuniștii români au primit cu îngrijorare semnalele de la Varșovia, percepend schimbările din Polonia și reacțiile violente ale polonezilor ca elemente disturbatoare care ar fi putut influența și societatea românească. Venirea la putere a lui Gomulka, comunist reformator, a produs îngrijorare

---

³² Vladimir Tismăneanu, *Arheologia terorii*, Editura Eminescu, București, 1992, p. 99.

³³ Silviu Brucan, *op. cit.*, p. 62.

la București, Dej fiind conștient că Moscova viza înlocuirea liderilor staliști est europeni.

Liderii români, refractari la orice încercare de reformare a sistemului pe care îl construiseră în ultimii 10 ani, percepeau schimbarea conducerii de la Varșovia ca un semnal de alarmă. Desigur condițiile din Polonia erau diferite de cele din România: alternativa politică se dovedise viabilă, ceea ce în P.M.R. nu exista, intelectualitatea poloneză știa că trebuie să lupte pentru apărarea drepturilor sale și câștigarea de noi libertăți, ca aceea de a critica conducerea partidului și statului. Revistele literare poloneze din primăvara-toamna lui 1956 demonstrează libertatea de expresie a intelectualului polonez, spre deosebire de intelectualul român mulțumit cu frânturile de libertate oferite de partid³⁴.

Doi factori importanți au lipsit României comparativ cu Polonia: o clasă muncitoare capabilă de revoltă și o Biserică luptătoare. Spre deosebire de muncitorimea poloneză care prin luptă își va câștiga o serie de drepturi (Dieta poloneză va vota în octombrie 1956 constituirea legală a consiliilor muncitorești), muncitorii români sunt cea mai inertă parte a societății. Al doilea factor important pentru a înțelege evoluția Poloniei în acest an, 1956, este Biserica Catolică. Cu toate persecuțiile la care a fost supusă, biserica va rămâne un element important în viața polonezului obișnuit. Biserica începe să își recâștige anumite drepturi: în școli sunt reluate orele de religie obligatorie, în armată sunt reintroduși preoți militari. Chiar dacă aceste drepturi sunt în anii următori pierdute, catolicismul va continua să-și exercite forța magnetică pentru polonezi³⁵.

Aceste schimbări produse cu rezeziune în Polonia, concomitent cu desfășurarea Revoluției maghiare, i-au ajutat pe liderii români să folosească exemplul polonez pentru a evita orice repetare a evenimentelor din Polonia. Totodată cele întâmplate la Varșovia și mai ales poziția Kremlinului i-au arătat lui Dej calea de urmat în raporturile cu Moscova: pe deoparte atitudine servilă, de supunere totală, pregătind însă, pe de altă parte soluția de depărtare de Kremlin pe linia „comunismului național”. În concluzie se poate spune că Polonia a reușit să se încadreze noului curs propus de Moscova, evitând o intervenție directă ca-n cazul Ungariei, și realizând un compromis între doleanțele societății poloneze și cerințele U.R.S.S.-ului³⁶.

---

³⁴ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 123.

³⁵ Ioana Boca, *1956-Un an de ruptură. România între internaționalismul proletar și stalinismul antisovietic*, Editura Fundația Academia Civică, București, 2001, p. 98.

³⁶ Ioana Boca, *op. cit.*, pp. 92-93.

În restul statelor din estul Europei urmările procesului de destalinizare au fost minime, rezumându-se la o denunțare formală a crimelor și abuzurilor staliniste și acordându-se concesiile minore populației, care vizau îmbunătățirea nivelului de trai.

Revoluția ungară din 23 octombrie-4 noiembrie 1956 este deci unul din cele mai însemnate evenimente din perioada Războiului Rece și din istoria comunismului. Însemnătatea internațională a evenimentelor petrecute în Ungaria, în răstimpul celor două săptămâni scurse între manifestația studentească de la statuia generalului Bem din Budapesta (23 noiembrie 1956) și invazia sovietică (4 noiembrie 1956), poate fi rezumată astfel:

a) pentru prima dată în istorie un regim comunist a fost răsturnat din interior printr-o revoluție;

b) prin retragerea din Pactul de la Varșovia și proclamarea neutralității Ungariei, guvernul Imre Nagy a oferit modelul unei „finlandizări” suis-generis a țărilor din sfera sovietică de hegemonie;

c) invazia sovietică și reprimarea Revoluției ungare au fost, în fapt, primul război între două țări socialiste;

d) neintervenția Occidentului, a S.U.A. în primul rând, a arătat că marile puteri apusene nu intenționau nici să conteste Moscovei controlul ei asupra țărilor satelite, nici să sprijine efectiv efortul de eliberare al popoarelor căzute sub dominația Kremlinului.

Revoluția ungară a fost expresia crizei regimului comunist din Ungaria, izbucnită, îndată după moartea lui Stalin, când Matyas Rakosi și echipa sa nu au mai putut utiliza ca urmare a schimbărilor survenite la Moscova și a noilor orientări ce le-au urmat, mijloacele de teroare și violențe pe care se întemeiau modelul stalinist³⁷.

În cele două săptămâni ale Revoluției ungare s-au manifestat patru curente: socialismul reformator (Imre Nagy), național democratic, (Istvan Bibo, conducător al Partidului Național Țărănesc cu orientare de stânga), creștin-conservator (cardinalul Jozsef Mindszenty) și extrema dreaptă. Ponderea lor era cu totul inegală și ea a evoluat în cursul Revoluției pe două paliere: cel al puterii și cel al străzii. În ajunul invaziei sovietice competitorii pentru primul loc în direcționarea politicii au fost Imre Nagy și cardinalul Mindszenty, fiecare fiind sprijinit de un larg curent popular. Imre Nagy deținea ca prim-ministru pârghiile puterii în timp ce cardinalul avea o

---

³⁷ Teodor Stanca, *Acțiunile P.M.R. de reprimare a mișcărilor studențești anticomuniste* Timișoara 1956, în *Analele Sighet 8: Anii 1954-1956. Fluxurile și refluxurile stalinismului*, Editura Fundația Academia Civică, București, 2000, pp. 691-703.

imensă autoritate personală, iar forțele pe care se sprijineau erau, probabil, la egalitate³⁸.

Extrema dreaptă a reprezentat o minoritate, refuzând orice concesie și încurajând actele de violență. Mediatizarea excesivă a scenelor de linșaj al membrilor forțelor de Securitate a creat imaginea unei dezlănțuiri sanguinare, mediatizare utilizată apoi și de marionetele aduse la Budapesta de tancurile Armatei Roșii pentru a prezenta Revoluția ca o „contrarevoluție” în care elementele „fasciste” ar fi avut un rol preponderent.

După constituirea primului guvern de coaliție la 27 octombrie 1956 (cărui i-au urmat alte două, la 30 octombrie și la 3 noiembrie) și după ieșirea din Pactul de la Varșovia și proclamarea neutralității (1 noiembrie 1956), Ungaria prezenta o situație unică în Europa spre deosebire de Iugoslavia, ieșită și ea din orbita Moscovei, dar unde se păstra monopolul partidului comunist, Ungaria avea un guvern de coaliție, în care intrau reprezentanți ai unor partide ce existaseră înainte de instaurarea regimului comunist; spre deosebire de Austria a cărei neutralitate fusese recunoscută de marile puteri în 1955 și unde exista economia de piață, în Ungaria se menținuse proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție³⁹.

Ungaria evolua spre un tip de finlandizare, în înțelesul că, în interior se instaurase un regim democratic, hotărât să nu întreprindă nimic ce ar fi putut leza interesele de securitate ale Uniunii Sovietice. Ungaria oferea o soluție care să satisfacă în egală măsură, aspirația spre libertate a popoarelor aservite de Moscova și interesele sovietice de securitate. În sfera de hegemonie a U.R.S.S., modelul finlandez ar fi evitat tensiunile și convulsiile, ce nu vor întârzia să apară (Cehoslovacia, Polonia). Ungaria era un stat socialist cu un regim democratic, astfel că agresiunea sovietică și luptele ce i-au urmat au reprezentat primul război între două țări socialiste⁴⁰.

Această situație inedită a luat Occidentul cu totul pe nepregătite. Declarația de neutralitate a Ungariei și solicitarea protecției O.N.U. de către guvernul ungar oferea temeiul legal pentru a interveni în ajutorul luptei pentru libertate a poporului ungar. Cele trei mari puteri occidentale (S.U.A., Marea Britanie și Franța) și, îndeosebi Statele Unite sunt responsabile pentru a nu fi încercat măcar să întreprindă ceva, înainte de a doua intervenție sovietică din 4 noiembrie 1956. Intervenția militară a U.R.S.S. a

---

³⁸ Teodor Stanca, *op. cit.*, p. 691- 703.

³⁹ Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în prezent*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 18.

⁴⁰ Francois Furet, *op. cit.*, p. 27.

fost dangățul de clopot funerar și pentru Revoluția ungară, și pentru retorica americană a „eliberării” țărilor din estul Europei⁴¹.

A fost ratată astfel ocazia istorică de a pune capăt dominației sovietice asupra popoarelor din Europa Central Răsăriteană și de Sud-Est, căci este evident că victoria Revoluției ungare ar fi decanșat o reacție în lanț în celelalte țări satelite, care ar fi dus la dezagregarea sferei de hegemonie a Moscovei în această parte a continentului. Măsurile represive ale guvernului Kadar nou instalat au echivalat cu zeci de mii de persoane internate în lagăre și închisori, 300 de persoane fiind condamnate la moarte. Imre Nagy și colaboratorii săi au fost condamnați la moarte în iunie 1958. Pierderile umane din partea Ungariei au fost de 25 de mii de morți, iar din partea U.R.S.S., de 7 mii de morți. Printre câștigurile Revoluției maghiare pot fi enumerate desființarea cotelor obligatorii la produsele agricole, decizie luată în timpul Revoluției, asupra căreia nu s-a revenit ulterior și majorările de salarii de la sfârșitul lui 1956. Cu anumite îngrădiri, s-a permis activitatea prin inițiativă particulară. „Pacea” câștigată a creat posibilitatea promovării persoanei ca atare, dar a distrus sistemul solidarității sociale⁴².

Cu 10 luni înainte de declanșării Revoluției maghiare, Agenția de Cercetări Externe a Universității Georgetown, Washington D. C., elaborează un studiu: „Ungaria-posibilitățile și activitățile rezistenței”, în care precizează, în ceea ce privește relațiile dintre ideologia comunistă și naționalismul maghiar, cei cinci „anti” ai naționalismului maghiar: antislav, antiromân, anticehoslovac, antisemit, anticomunist. Proiectul referitor la rezistența activă din Ungaria considera că aceasta lipsea în comparație cu Polonia, România, Cehoslovacia, iar rezistența organizată era considerată de mai mică amploare. Aceste concluzii au fost, în fapt, infirmate de Revoluția din Ungaria⁴³.

Evenimentele din Ungaria și din Polonia au produs teamă și îngrijorare în rândul elitei politice românești. Vecinătatea unui focar revoluționar neliniștea o clasă politică conștientă de slaba aderență a mesajului său politic în rândul societății. Liderii români au monitorizat toate elementele declanșatoare ale mișcării anticomuniste din Ungaria pentru a putea reacționa prompt la orice eventual ecou al acesteia în România, luând toate măsurile posibile pentru ca societatea românească să nu fie

---

⁴¹ Stephen Fischer-Galați, *Europa de Est și Războiul Rece* Editura Institutul European, Iași, 1996, p. 37.

⁴² Cristian Troncotă, *Torționarii*, Editura Elion, București, 2006, p. 123.

⁴³ Tzvetan Todorov, *Confruntarea cu extremele. Victime și torționari în secolul XX*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 180.

contaminată de Revoluția maghiară și pentru a nu pune în pericol regimul comunist din România. Revoluția maghiară și intervenția sovietică din 4 noiembrie 1956 au prilejuit, în același timp, două mutații importante în politica promovată de București față de Moscova⁴⁴.

Acțiunile forurilor decizionale de la București au fost îndreptate spre două direcții: una internă-luarea tuturor măsurilor necesare pentru a păstra societatea românească docilă, alta externă-instrumentarea de noi raporturi între centrul reprezentat de Moscova și satelitul, Bucureștiul. Cele două s-au întrepătruns, liderii români acționând pe plan intern atât pentru menținerea propriilor poziții cât și pentru a demonstra Kremlinului că România este o țară sigură și stabilă, în care socialismul se putea construi și fără intervenția directă a sovieticilor (prin trupele sale prezente pe teritoriul românesc). Deși aflat la Belgrad în zilele în care Revoluția ungară a izbucnit, liderul P.M.R. Gheorghiu Dej a păstrat o continuă legătură cu colegii săi din B. P. al C.C. al P.M.R. vizând toate măsurile de necesitate luate de aceștia pentru evitarea crizei⁴⁵.

Societatea românească a perceput Revoluția maghiară și evenimentele din Polonia ca pe un posibil semnal de schimbare a regimului din România. Liderii de la București au fost interesați încă din 23 octombrie 1956, să cunoască „pulsul” populației pentru a ști să ia măsurile cele mai bune pentru evitarea unei eventuale crize. La nivelul societății românești, au existat în toamna lui 1956, puține reacții de contestare a regimului comunist de la București. Totuși, aceia care și-au manifestat protestul nu au fost, așa cum au încercat să acrediteze autoritățile comuniste, doar „dușmanii poporului”, sintagmă prin care erau definiți cei aparținând burgheziei, membrii ai fostelor partide interbelice sau ai Mișcării Legionare, chiaburi, jandarmi sau ofițeri ai Armatei Regale, ci și cei pe care regimul credea că poate conta: muncitorii, țăranii și mai ales studenții⁴⁶.

Revoluția din Ungaria a suscitat interesul românilor care au încercat să afle cât mai multe informații despre ceea ce se întâmpla în țara vecină. În condițiile în care presa oficială a pus un adevărat embargou asupra informațiilor venite dinspre Polonia și Ungaria, principala sursă de informare au fost posturile de radio străine Europa Liberă, B.B.C., sau pentru regiunile de graniță postul de radio Budapesta, care au informat exact și detaliat despre desfășurarea evenimentelor. Lipsa știrilor oficiale a creat o

---

⁴⁴ Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 134.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 94.

⁴⁶ Dan Cătănuș, Octavian Roske, *op. cit.*, p. 39.

adevărată psihoză a zvonurilor în rândurile populației. Cu excepția studenților alte acțiuni organizate de protest nu au fost, însă la nivelul societății a exista cel puțin dorința de a se ridica împotriva regimului. Cei mai mulți români s-au rezumat la a comenta evenimentele din Ungaria, asemănătoare în mare măsură cu cea din țara vecină. Au apărut, în toată țara, diferite manifeste de solidarizare cu Revoluția maghiară, cu tentă anticomunistă și chiar pro monarhistă și lozinci anitsovietice, inscripționate pe ziduri, arătând că mai existau, în ciuda miilor de arestări efectuate de regim în cei 10 ani de la instaurarea sa la putere, nuclee ale rezistenței.

În toamna anului 1956, în România mișcările studențești din Timișoara, București, Cluj și alte centre universitare au fost singurele care au reușit să organizeze o acțiune de protest cu un program bine stabilit, cu revendicări care vizau întreaga societate românească. Tinerii au arătat că, deși erau crescuți de partid și ar fi trebuit să se manifeste ca elemente de bază ale regimului, nu erau dispuși să accepte minciuna și dezinformarea promovate de conducerea de la București și nu mai puteau rezista în condițiile de mizerie existente. Chiar dacă mișcarea studențească a fost înfrântă, iar mulți dintre contestatari au fost arestați și condamnați la ani grei de închisoare, alții fiind eliminați din facultăți, a fost demonstrată unitatea studențimii și dorința acesteia de reformare a societății. Evenimentele din toamna anului 1956 de la Timișoara, i-au făcut în primul rând pe studenți să înțeleagă că sistemul instaurat în România de către trupele sovietice era unul criminal, bazat pe triumful nulității, pe scursurile societății, pe lichele, pe selecție negativă și pe antielită. Ecourile acestor mișcări studențești au fost resimțite și în anii următori. Arestările care au urmat anului 1956 atestă că în mediile studențești au existat în continuare grupuri contestatate care nu au fost intimidat de măsurile coercitive luate de autorități. Pentru studenții implicați în protestele din toamna anului 1956, arestarea sau exmatricularea din facultăți le-a marcat existența. După 1964 o parte a reușit să-și termine studiile universitare. Totuși dosarul de fost deținut politic i-a urmărit întreaga viață. Totodată s-a înăsprit supravegherea asupra persoanelor cunoscute a avea vederi anticomuniste, mai ales foștii deținuți politici. Mulți dintre aceștia, eliberați în 1954-1955, au fost rearestați după 1956. Deși în toamna lui 1956 reprimarea a vizat în principal mediile studențești, în anii următori au fost operate zeci de arestări, datorate poziției avute de cei arestați față de evenimentele din Ungaria sau simplul fapt că erau considerați „periculoși” de către regim. Lipsa alimentelor, mizeria în care trăiau oamenii, sărăcirea țărânimii, obligată să plătească impozite care

depășeau cu mult posibilitățile, salariile de mizerie ale muncitorilor au fost tot atâtea cauze ale nemulțumirilor exprimate în toamna lui 1956⁴⁷.

Potrivit aprecierii istoricului american Zbigniew Brzezinski dintre statele comuniste, în afară de Polonia și Ungaria, doar România se apropiase în 1956 de condițiile necesare pentru o mișcare revoluționară. Dacă nu a avut loc se datorează probabil absenței alternativei politice la regim și slăbiciunii clasei muncitorești urbane. Apatia din mediile muncitorești s-a datorat lipsei de coeziune a acestora și inexistenței unor nuclee organizatorice, deși existau suficiente motive pentru declanșarea unui protest muncitoresc. În rândul muncitorilor s-au manifestat nemulțumiri datorită salariilor mici pe care le aveau și condițiilor grele de muncă. În sintezele primite la Secția Organelor de partid se notează în mai multe rânduri: „manifestări tendențioase și chiar dușmănoase au fost sesizate și la unii muncitori”. Creșterile salariale preconizate s-au concretizat în hotărârea din 30 octombrie 1956 privind schimbarea sistemului de salarizare și introducerea de noi criterii de normare a muncii. Noile grile de salarizare nu i-au oprit pe muncitori să comenteze evenimentele grave care avuseseră loc în Polonia și Ungaria. Pentru „cumpărarea” pasivității muncitorilor conducerea de la București a luat măsuri pentru eliminarea lipsurilor în aprovizionarea cu alimente, mai ales în marile centre muncitorești. Buletinele informative primite din țară notau multe comentarii legate de salariile mici și prețurile mari ale produselor. Actele autorităților de îmbunătățire a condițiilor de viață au fost primite cu interes de către populație, însă nu au fost evitate comentariile. Mulți vedeau aceste hotărâri ca pe niște acte pur demagogice, însă binevenite⁴⁸.

Revolta studențească din 30-31 octombrie 1956 din România face parte din rezistența împotriva sistemului politic comunist, având obiective și cerințe esențiale, nu doar pentru spațiul universitar, ci pentru întreaga societate românească. Astfel, studenții anului 1956 au receptat o stare de opoziție față de structurile comuniste, o stare existentă la nivel mental și care a devenit realitate prin acțiunea lor curajoasă. În anul 1956, Centrul Universitar Timișoara număra circa 4.500 de studenți, iar condițiile de viață și de învățământ erau precare. Cu toate acestea sloganurile propagandistice de partid susțineau că studenții duceau o viață fericită și nemiîntâlnită de tinerii din trecut⁴⁹.

---

⁴⁷ Ileana Ioanid, *op. cit.*, p. 60.

⁴⁸ Corneliu Mihai Lungu, Mihai Retegan, *op. cit.*, p. 81.

⁴⁹ Ioana Boca, *1956-Un an de ruptură. România între internaționalismul proletar și stalinismul antisovietic*, Editura Fundația Academia Civică, București, 2001, p. 145.

După începerea Revoluției maghiare, P.M.R. emite circulara nr. 22, ce parvine la Comitetul Regional Timișoara în 24 octombrie și apoi în 27 octombrie, circulara numărul 23. În conformitate cu aceste circulare, biroul comitetului regional de partid va stabili măsurile ce trebuiau luate pentru lămurirea evenimentelor din Ungaria, trimițând activiștii de partid în întreprinderi, instituții, unități comerciale etc.⁵⁰.

Intelectualii erau în centrul preocupărilor partidului ca potențiale *elemente periculoase* și astfel, la consfătuirea cu scriitori și artiștii plastici din Timișoara, a participat însuși secretarul comitetului regional, Martin Isac. Cu acest prilej, scriitorul Lucian Valea, ce executase anterior o detenție de 4 ani s-a pronunțat ca fiind de acord cu declarația scriitorului Hay Gyula, propunând desființarea Direcției Presei și o mai mare libertate în ceea ce privește scrisul⁵¹.

Între măsurile ce au fost luate cu ocazia ședințelor în instituțiile de învățământ superior se încadrează și contramandarea tuturor întrunirilor, a tuturor manifestărilor culturale și sportive. Partidul încerca prin toate măsurile să preîntâmpine orice posibilă manifestare ostilă. Totuși, Arhiva Tribunalului Militar consemna agitația existentă în rândul studenților încă din data de 24 octombrie 1956 și toate declarațiile rezultând din anchetarea studenților arestați evidențiază adeziunea la revendicările anticomuniste și antisovietice din Ungaria⁵².

În procesul verbal de interogatoriu al studentului Caius MUȚIU se află consemnat faptul că aflând din comunicatele radioului Budapesta despre acțiunile întreprinse de studenții maghiari s-a declarat de acord cu unele cereri formulate de aceștia și s-a manifestat în acest sens față de studenții Nagy Ladislau, Balaci Nicolae, Baghiu Aurel, toți studenți la Mecanică în anul V. Începând cu data de 25 octombrie 1956 în întreaga regiune Timișoara, activiștii de partid și ai U.T.M-ului organizează ședințe în vederea explicării evenimentelor din Ungaria, folosind circularele C.C. al P.M.R., precum și un extras din ziarul „*Scântea*” nr. 3628 din 22 iunie 1956, cuprinzând Hotărârea B.P. al C.C. al P.M.R. de îmbunătățire a muncii politico-educative în rândul studenților⁵³.

În cursul zilei de 26 octombrie 1956 s-au ținut consfătuiri cu secretarii organizațiilor de bază, pe facultăți, cu șefii de catedră și

---

⁵⁰ *Ibidem*, p. 146.

⁵¹ *Ibidem*, p. 147.

⁵² *Ibidem*, p. 149.

⁵³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), *fond C.C. al P.C.R.-Secția Cancelarie*, d. 32/1956, f. 22.

conferențiarilor de la Științe Sociale. O informare referitoare la ședința organizației de bază a institutului Medico-Farmaceutic menționează atitudinea negativă a asistentului de la Științe Sociale, Floria Ilie care a afirmat că partidul comunist a mințit clasa muncitoare, vorbind continuu despre creșterea nivelului de trai, în realitate acesta a scăzut mult. O acțiune de „prelucrare” a studenților se stabilește pentru ziua de 27 octombrie 1956, ocazie cu care să li se prezinte acestora „adevărul despre Ungaria”, în versiunea autorităților oficiale. Studenții pun întrebări asupra motivului intervenției sovietice în Ungaria, asupra caracterului cererilor studenților maghiari, asupra modului de justificare a prezenței armatei sovietice în România, ținând seama de poziția geo-politică a țării noastre, care nu era amenințată de agresiuni externe⁵⁴.

Se fac referiri la politica guvernului comunist, vinovat de salariile mici de cotele ridicate, de întreaga situație economică grea. Se pune în discuție necesitatea scoaterii limbii ruse din programa analitică ca materie obligatorie și problema burselor. Studenții Teodor STANCA, Caius MUȚIU, Aurel BAGHIU, Nicolae BOLDEA, Valentin RUSU, Romulus VLĂDEANU, Nicolae BALACI condamnă intervenția sovietică în Ungaria, cer desființarea cotelor, arătând că mâncarea proastă de la cantină nu se datorează neachitării cotelor de către țărani cum încerca să-i lămurească secretarul P.M.R.. Între vorbitori s-a remarcat BAGHIU, care a luat primul cuvântul făcând referire la situația economică dezastruoasă din țară, punct de vedere susținut de către Teodor STANCA, care a arătat că industrializarea, prin investițiile sale, nu ar justifica unele lipsuri existente în România etc. După „prelucrarea” din 27 octombrie 1956 nucleul de organizare al viitoarelor acțiuni îl vor forma studenții din anul V de la Mecanică: Aurel BAGHIU, Teodor STANCA, Caius MUȚIU, ce încep pregătirea unei manifestații de protest-constituind din 27 până în 30 octombrie a unui adevărat „stat major”⁵⁵.

Planul inițial prevedea organizarea unor adunări în cadrul fiecărei facultăți, iar în cazul că nu se reușea acest lucru, urma ca toți studenții să se adune la Facultatea de Construcții aflată în Piața Horațiu. Caius MUȚIU a propus ca acest gen de întruniri să se organizeze și în celelalte facultăți, pentru a se dovedi autorităților de stat că nu numai din cadrul Facultății de Mecanică se ridică studenții cu revendicări. De la Facultatea de Construcții, după citirea memoriului, toți studenții de la diferite facultăți urmau ca,

---

⁵⁴ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.- Secția Cancelarie, d. 113/ 1956. f. 55.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 60.

încolonați, să înceapă demonstrația de stradă, aceasta fiind considerată necesară pentru alăturarea populației. În ziua de luni 29 octombrie 1956, MUȚIU, STANCA, BAGHIU, NAGY etc. precum și asistentul POP Gheorghe au stabilit ca toate întrunirile pe facultăți să fie convocate marți 30 octombrie, orele 14 iar organizația U.T.M. să fie anunțată cu cel mult 2 ore înainte de începerea adunării de la Facultatea de Mecanică. STANCA a propus ca forurile superioare din Ministerul Învățământului (se știa despre prezența în oraș a lui Coriolan Dăgulescu, ministrul adjunct al învățământului) și conducerea Institutului Politehnic să fie convocate la adunarea studenților numai cu o oră înainte de începerea întrunirii, pentru a împiedica suspendarea ei⁵⁶.

În vederea manifestației de protest ce urma a avea loc se stabilesc persoanele ce trebuiau să facă legătura cu celelalte centre universitare. De asemenea, sunt căutați oameni de încredere, care să comunice data și locul proiectatei acțiuni. Alți studenți erau desemnați pentru legătura cu muncitorii, în primul rând cu C.F.R.-iștii. O notă informativă evidențiază faptul că memoriul studenților ce urma a fi prezentat în data de 30 octombrie 1956 era cunoscut în unele întreprinderi. Caius MUȚIU aprecia că această posibilitate trebuie exclusă, deoarece luni 29 octombrie seara memoriul nu era încă redactat. Pentru a se disculpa în fața organelor de partid, Securitatea va pretinde că ar fi deținut anumite informații cu 2 zile înainte de adunarea din 30 octombrie 1956, existând chiar un ofițer ce avea date despre aceasta, însă datorită faptului că nu a anunțat la timp, aceste informații nu s-au putut valorifica. Acest pretins fapt pare cel puțin controversat, neexistând niciunde în documente informații exacte asupra persoanei care ar fi știut și nu ar fi încunoștiințat ierarhic despre proiectata mișcare studențească și nici despre măsurile preventive care, desigur, s-ar fi luat împotriva acestui act de indisciplină⁵⁷.

În ziua de 30 octombrie 1956 urmau a se desfășura adunările pe facultăți, apoi studenții trebuiau să se deplaseze spre Facultatea de Construcții. În cazul în care nu se reușea adunarea studenților pe facultăți, trebuiau să se întâlnească la ora 15 în curtea Facultății de Construcții. În dimineața zilei, studenții aflaseră de manifestația preconizată prin prieteni, colegi, cunoștințe, s-au constituit însă grupuri de coordonare la nivelul facultăților care să asigure organizarea adunărilor preconizate de către studenții de la Mecanică. De asemenea preocuparea de a evita intervenția

---

⁵⁶ Ioana Boca, *op. cit.*, p. 69.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 79.

forței de represiune a limitat acțiunea de organizare pe facultăți și a dus la o mobilizare mai mult spontană a studenților. La Facultatea de Mecanică din sală în sală se transmitea convocarea adunării pentru ora 14. Cu numai o oră înainte, conform planului, este informată și conducerea facultății. Printre primele contramăsuri se înscrie dispoziția ca membrii comitetului de partid să anunțe în sălile de cursuri că studenții nu au voie să țină ședința întrucât e neautorizată, iar problema burselor urma să fie consemnată în scris la Decanat. De asemenea sunt alertate Securitatea și forțele militare și este stabilită legătura telefonică neîntreruptă cu cabinetul prim secretarului comitetului regional de partid, Isac⁵⁸.

La ora 14 studenții încep să se adune în sala 115. Sosesc și secretarii Micota de la Comitetul Regional P.M.R., secretarul cu propaganda de la Comitetul Orășenesc, secretarul de partid al Institutului Politehnic, Bunescu, secretarul U.T.M. pe Institut, Heller, un șef de la Securitate și alții. Datorită faptului că în oraș se afla ministrul adjunct al Învățământului, Coriolan Drăgulescu, studenții vor solicita prezența sa, alături de cea a conducerii Institutului Politehnic, Alexandru Rogojan, prodecanul Gheorghe Cristodorescu, asistentul universitar Rosinger, secretarii comitetului de partid, iar din partea C.C. Ilie Verdeț și Petre Lupu care au fost întâmpinați cu huiduieli⁵⁹.

Prezența lui Verdeț și Lupu constituie un indiciu al măsurilor ce se vor lua pentru reprimarea mișcării studențești. Rectorul Institutului Politehnic, Alexandru Rogojan, se va adresa studenților pentru a afla motivul întrunirii neaprobată. Organizatorii hotărâseră din timp să vorbească primii pentru a da și celorlalți curaj dar și ca să conducă discuția. Astfel, cel care a luat primul cuvântul în cadrul acestui veritabil act de acuzare la adresa regimului comunist din România a fost Teodor STANCA, care le va cere colegilor săi să-și exprime cu îndrăzneală convingerile. Afirmările sale se refereau la faptul că România era ocupată de trupe sovietice, deși trecuseră 11 ani de la război, economia națională era complet aservită U.R.S.S.-ului iar presa era lipsită de obiectivitate, cultul personalității nu fusese lichidat. Aurel BAGHIU va afirma că în România nu există libertatea cuvântului și a presei, presa nereflectând adevărul și deci, neinformând just populația el susținând că în Ungaria „este Revoluție, a unui popor întreg care s-a ridicat la luptă împotriva cotropitorilor”⁶⁰.

---

⁵⁸ *Ibidem*, p. 91.

⁵⁹ A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.- Secția Cancelarie, d. 182/ 1956. f. 18.

⁶⁰ Serviciul județean Timiș al Arhivelor Naționale, fond Comitetul regional Banat al P.C.R., d. 45/1956, f. 3.

Caius MUȚIU cere retragerea trupelor sovietice și își îndeamnă colegii să se pronunțe împotriva politicii antiromânești a guvernului comunist. A mai ridicat, de asemenea, problema salarizării și a comerțului exterior neechivalent. Valentin RUSU din anul V Mecanică a ridicat și el problema staționării trupelor sovietice în România. Heinrich Drobny va susține că sistemul cotelor e dezastruos pentru România, pentru țărănime, normele din industrie sunt exagerate, prezența trupelor sovietice nejustificată și se impune retragerea lor imediată. Studenții au aclamat și au aplaudat îndelung aceste declarații. Ei fluierau și huiduiau prezidiul, deși locțiitorul ministrului învățământului, Drăgulescu, încă de la început a atras atenția că problemele sunt ridicate într-un mod just de către studenți și ulterior se va da rezultatul⁶¹.

Adunarea începuse la ora 14 cu câteva sute de studenți; în scurt timp ca urmare a aflului continuu de studenți, sala 115 în care se aflau devenise neîncăpătoare, curtea și coridoarele Facultății de Mecanică erau arhipline. Se hotărăște continuarea întrunirii în sala mare a cantinei de la aceeași facultate, care curând a devenit neîncăpătoare pentru cei aproximativ 2000 de studenți. Tot mai mulți studenți se ridicau și vorbeau. De la ora 14, până la ora 20 au luat cuvântul aproape 30 de tineri, care și-au spus părerile despre situația din țară.

Adunarea s-a transformat într-un prilej de calomnii la adresa regimului din România și Uniunea Sovietică. În câteva rânduri oficialitățile au încercat să stăpânească situația, dar nu au reușit. Au dat dreptate studenților și le-au făcut promisiuni spunând că dacă lucrurile pe care le cer sunt reale, conducerea de partid și de stat va fi nevoită să țină cont de ele, cerând un răgaz de trei zile pentru a informa Comitetul Central al P.M.R. Caius MUȚIU considera aceste trei zile ca pe un armistițiu, pentru a da și populației timp de a reacționa⁶².

La adunarea din 30 octombrie 1956 a apărut la un moment dat și o delegație de muncitori, trimisă de către Comitetul Orășenesc, care însă a ajuns prea târziu, sala fiind plină până la refuz și muncitorii nu au mai putut intra în sală. Au mai luat cuvântul Octavian VULPE din anul IV Medicină, Aurelian Păuna, Teodor CIOMOCOȘ, ambii în anul III Construcții și mulți alții. Ei au arătat că în România domnește teroarea, guvernul s-a izolat de popor și nu-i cunoaște necazurile și lipsurile, studenții locuiesc în clădiri

---

⁶¹ Idem, d. 20/ 1956, f. 3.

⁶² *Ibidem*, f. 14.

improprii, în timp ce trupele sovietice și familiile ofițerilor ruși ocupă cele mai bune clădiri din oraș.

În opinia autorităților adunarea avea un caracter de „ostilitate și huliganism” fapt ce a determinat ca în seara zilei de 30 octombrie 1956 persoanele ce alcătuiseră prezidiul (locțiitorul ministrului învățământului și conducerea Institutului Politehnic) să părăsească sala, fiind huiduiți de studenți, care le strigau că aceștia (prezidiul) nu au nimic de-a face cu clasa muncitoare. După plecarea prezidiului, un student de la Chimie Industrială, Iulian STANCIU, s-a urcat pe scenă, cerând să rămână toți pe loc, pentru a se alcătui un comitet care să formuleze pretențiile studenților și să le trimită redacției „*Drapelului Roșu*”. Aurelian Păuna, de la Facultatea de Construcții a cerut să i se aducă *Memoriul* întocmit de către studenți, care a ajuns la el fiind dat din mână în mână⁶³.

În cadrul general al desfășurării acestei mișcări, un loc aparte îl ocupă acest *Memoriu* cu revendicări, elaborat de conducătorii studenților, și prezentat în această adunare din 30 octombrie 1956, fiind aprobat cu aclamații și chiar completat de miile de participanți la această importantă manifestație anticomunistă. *Memoriul* a fost redactat de studentul Teodor STANCA, prezentat celorlalți studenți din grupul conducător, apoi citit și acceptat de cei prezenți la adunare ca *act politic care exprimă voința lor generală*⁶⁴.

Memoriul a fost citit de către Aurelian PĂUNA, fiecare punct al *Memoriului* citit era aplaudat. Se revendicau:

- a)- lichidarea definitivă a cultului personalității;
- b)- desființarea normelor din industrie;
- c)- reducerea cotelor și impozitelor ruinătoare pentru țărâtime- acest punct va fi corectat ulterior prin : „fără cote”;
- d)- creșterea salariilor;
- e)- să se asigure existența materială a fiecărui elev și student prin atribuirea de burse;
- f)- *retragerea imediată a trupelor sovietice* staționate pe teritoriul României, întrucât neexistând pericolul unei încercuiri capitaliste și a unei eventuale agresiuni, prezența lor e nemotivată;

---

⁶³ *Ibidem*, f. 17.

⁶⁴ *Ibidem*, f. 20.

g)- încheierea de convenții comerciale cu toate statele lumii *inclusiv cu cele capitaliste*, care să fie date publicității cu specificarea condițiilor în care au fost încheiate⁶⁵.

De asemenea, era înscrisă cerința ca împotriva autorilor *Memoriului* să nu se ia nicio măsură de constrângere. Completarea *Memoriului* va fi cerută de participanții la adunarea din 30 octombrie 1956:

1. - limba rusă să nu mai fie predată sau să fie facultativă;
2. - sesiune deschisă;
3. - marxismul și economia politică să se studieze numai doi ani, considerând că se studiază în învățământul de nivel mediu;
4. - orele de educație fizică să fie facultative;
5. - burse pentru studenții țărani, fără a se ține cont de starea lor materială;
6. - libertatea presei și a cuvântului;
7. - reducerea prețului la cantină la 150 de lei⁶⁶.

Neprimirea nici unui răspuns la solicitările prevăzute în *Memoriu* urma să declanșeze greva generală nelimitată în întreg centrul universitar Timișoara. Ulterior, *Memoriul* a fost apreciat ca având un caracter „instigator și ultimativ”, iar intenția declanșării grevei a fost considerată o acțiune de tipul celei din Ungaria care ar fi destabilizat ordinea de stat a României. *Memoriul* urma a fi multiplicat de către Aurelian PĂUNA, care îl luase cu această intenție la el, nereușind însă datorită faptului că a fost arestat. Un exemplar al *Memoriului* urma să ajungă la partid, un altul la minister sau la C.C. al P.M.R., iar un altul să rămână la studenți. Având *Memoriul* asupra lui, Păuna a plecat la Arad, intenționând ca a doua zi să-l publice. În cadrul adunării din 30 octombrie 1956 s-a hotărât să se formeze un comitet alcătuit din reprezentanți ai fiecărei facultăți care să înmâneze *Memoriul* organelor de partid. S-a hotărât formarea unei delegații de 8 persoane din care să facă parte printre alții: Aurel BAGHIU, Heinrich DROBNY, Octavian VULPE, Aurelian PĂUNA și alții care să înmâneze *Memoriul* Comitetului Regional de partid chiar în acea seară. În cazul în care delegația nu s-ar fi înapoiat într-o oră s-a propus ca toți studenții să meargă după ei la Comitetul Regional. În cele din urmă ideea a fost abandonată⁶⁷.

---

⁶⁵ *Ibidem*, f. 24.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 32.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 42.

S-a fixat un ultimatum pentru organizația de partid și de stat, iar în cazul în care nu se va răspunde favorabil la acesta, studenții vor ocupa redacția ziarului „*Drapelul Roșu*” și vor organiza demonstrații de stradă cu scopul de a atrage populația pentru a se ridica împotriva statului. În timp ce dezbaterile continuau, unitățile militare și de securitate au înconjurat cu mașini și cordoane de soldați zona cantinei și a Facultății de Mecanică. Trupele aparținând M.F.A. și M.A.I., care au înconjurat zona erau foarte bine dotate: arme, camioane, care blindate. Studenții arestați sunt duși la sediul Securității din Timișoara aflat în bulevardul Lenin, pentru o anchetă. Represiunea continuă în cursul nopții și în zilele următoare: în noaptea de 30 spre 31 octombrie 1956, în căminele și clădirile facultății, securiști și milițieni efectuează percheziții, razii și controlează cartierele pentru prinderea studenților⁶⁸.

Data fiind gravitatea întâmplărilor de la Facultatea de Mecanică din Timișoara, Biroul Politic al C.C. al P.M.R. au hotărât instituirea unui comandament general chiar în seara zilei de 30 octombrie 1956, la ora 20, care să coordoneze măsurile ce trebuiau luate împotriva studenților timișoreni. Comandamentului compus din: Emil Bodnăraș, Nicolae Ceaușescu, Alexandru Drăghici și Leontin Sălăjan i se subordonau Ministerul Forțelor Armate, Ministerul Afacerilor Interne, Procuratura Militară, instanțele de judecată, detașamentele de pază și apărare ale secțiilor de partid, ale întreprinderilor și fabricilor. Între prerogativele Comandamentului general se numărau: dreptul de a ordona *deschiderea focului* dacă era necesar, dreptul de a declara stare excepțională în zonele respective, pe care le va stabili în raport cu situația, și dreptul de a suspenda cursurile în unele institute de învățământ superior, dacă era necesar⁶⁹.

Comandamentul general a fost creat ca structură similară și la nivel local, după ce au fost declanșate activitățile considerate necesare pentru conservarea regimului comunist. Din Comandamentul creat în Timișoara făceau parte: Al. Moghioroș, Martin Isac-prim-secretar al comitetului regional, general maior Stan, general maior Dragnea, colonel Negrea-șeful Securității din Timișoara, col. Breban, col. Cristache, lt. col. Tudor, Beldeanu I. și Simionescu P. Pentru a preîntâmpina o eventuală antrenare în „*acțiunile dușmănoase*” și a celorlalți studenți din institute sau a populației, au fost luate măsuri de izolare a studenților în cămine cu ajutorul forței armate, măsuri ce au continuat și în cursul zilei de 31 octombrie 1956,

---

⁶⁸ *Ibidem*, f. 45.

⁶⁹ *Ibidem*, f. 46.

aceasta cu atât mai mult cu cât se aprecia ca o lipsă serioasă faptul că adunarea studenților a putut avea loc. La căminul ADAS, unul din căminele studențești aparținând Institutului Politehnic, situația a fost mai încordată iar tandemul Popovici- Rosinger nu a reușit să-i potolească pe studenți. Unul dintre secretarii U.T.M. a fost în mod brusc scos afară. Studenții și-au exprimat dorința de a sta de vorbă numai cu Lupu, Drăgulescu sau Rogoian și chiar au încercat o ieșire care a fost împiedicată de armată⁷⁰.

A doua zi, în 31 octombrie 1956, cu toate că majoritatea studenților au fost izolați în cămine cu ajutorul forțelor armate și de securitate, totuși studenții externi și cei care reușiseră să scape din cămine (una din informările centralizate la nivelul partidului consemna nedumerirea celor care o redactaseră privind modul cum reușiseră să ajungă la manifestație studenții de la Agronomie), au inițiat o demonstrație împotriva măsurii arestării colegilor lor. Foarte rapid însă forțele de represiune au intervenit pentru a dispersa mulțimea de studenți care se apropia de centrul orașului. Marșul studenților are loc deci dinspre Facultatea de Agronomie spre căminul studentelor aflat în centru, trecând podul peste Bega, dar în dreptul parcului Stalin, actualmente Parcul Central, sunt înconjurați de trupe și după o scurtă confruntare cu forțele de represiune, sunt urcați în camioane cu prelate și transportați în cazărmile unității de grăniceri de la marginea comunei Becicherecul Mic⁷¹.

În aceeași zi de 31 octombrie 1956, studenții din căminul Facultății de Medicină vor declara greva foamei, întâmpinându-i pe „tovarășii” trimiși să stea de vorbă cu ei prin „vociferări și strigăte”, refuzând în mod categoric să ia parte la discuții. Încă din noaptea de 30 spre 31 octombrie 1956 studenții căminiști au fost izolați interzicându-li-se părăsirea căminului studențesc. După ce li s-a adus la cunoștință că au fost suspendate cursurile și că nu au voie să plece în oraș, revoltați, studenții aflați în căminul Facultății de Medicină coboară în holul căminului, ies pe coridoare, cerând să plece armata, să fie eliberați studenții arestați. Grupul activiștilor de partid și cele câteva cadre didactice trimise să „lămurească” studenții sunt primiți cu ostilitate. Deși se aprecia că marea majoritate a studenților de la Medicină au participat la cursuri în 30 octombrie 1956 și doar un număr restrâns de studenți au participat la revolta studențească de la Mecanică, comitetul orășenesc de partid i-a anunțat pe prodecanul Dragomir și pe directorul Gârbea să meargă să stea de vorbă cu studenții. Aflând despre

---

⁷⁰ *Ibidem*, f. 50.

⁷¹ *Ibidem*, f. 58.

agitația existentă la cămin, Comitetul Orășenesc a trimis însă alți membrii de partid, care să potolească spiritele. Ei au întâmpinat rezistență din partea studenților, fiind huiduiți. Studenții mediciști vor revendica: retragerea trupelor sovietice, desființarea cotelor, creșterea salariilor, introducerea libertăților democratice în România. În toată ziua de 31 octombrie 1956, această manifestare va continua⁷².

Forța și duritatea intervenției Securității s-au manifestat încă din primele momente de la declanșarea măsurilor represive. La 31 octombrie 1956 studenții care au demonstrat în centrul orașului după ce au fost duși la Becicherecul Mic, li s-a făcut „trierea”, iar cei găsiți vinovați au fost trimiși la sediul Securității, pentru continuarea anchetei. În zilele de 30 și 31 octombrie 1956 „au fost arestați de către organul de stat și duși în diferite locuri de izolare 868 de studenți. Marea majoritate a studenților susțin că problemele ridicate la adunarea de la Mecanică au fost juste și nu iau poziție de a le înfiera”⁷³.

Tensiunea se menține și în zilele următoare, astfel în ziua de 1 noiembrie 1956 prin stațiile de radioficare și amplificare se face un apel către părinții studenților apel care să fie cunoscut și de către locuitorii orașului prin care era condamnată acțiunea de revoltă a studenților, toate aceste în condițiile în care cursurile facultăților fuseseră suspendate. Pentru ca mișcarea începută în 30 octombrie 1956 să poată lua amploare, studenții au hotărât să stabilească legătura cu celelalte centre universitare și cu liceele din Timișoara, pentru a-i anunța pe părinții studenților arestați. Studenții au încercat să obțină sprijinul elevilor din școlile medii, însă datorită intervenției Securității, această acțiune a fost un eșec. În ședința de comandament din 1 noiembrie 1956, Moghioroș cerea continuarea supravegherii căminelor de elevi și a școlilor medii, precizând că au fost arestați 4 studenți care au mers acolo „și au făcut agitație și cereau sprijin pentru studenții arestați, iar mulți studenți au plecat la sate pentru a discuta cu părinții celor deținuți și a-i îndemna pe părinți să vină la facultăți. Unii părinți spun că au auzit că îi împușcă pe copii și unul a afirmat că să-l

---

⁷² Caius Muțiu, Teodor Stanca, Aurel Baghiu, *Mișcările studențești anticomuniste din Octombrie 1956 din Timișoara, în Romulus Rusan (ed.), Anii 1954-1960. Fluxurile și refluxurile stalinismului*, Fundația Academia Civică, București, 2000, p. 669.

⁷³ *Ibidem*, p. 673.

împuște și pe el. Din acest punct de vedere e bine să se deschidă cursurile”⁷⁴.

La 1 noiembrie 1956, cu ocazia raziilor efectuate în gara orașului Timișoara, au fost „identificați” de organele de Miliție feroviară 62 de studenți și studente care intenționau a părăsi Timișoara. De asemenea, fuseseră arestați 3 studenți de la Universitatea din Cluj, care „au venit în mod special să vadă ce au făcut aceștia pentru a face și ei acolo” totuși, cu ocazia ședinței de birou a Comitetului Regional de partid din 13 noiembrie 1956, colonelul Negrea recunoștea că „din cercetări nu rezultă că aceștia ar fi fost răuvoitori. Au venit pentru alte lucruri aici”. Arestarea celor 3 studenți de la Cluj indică însă starea de alertă în care se afla Securitatea și rapiditatea măsurilor luate de ei. De fapt, unul dintre cei desemnați de studenți să ia legătura cu centrul univesitar Cluj a fost asistentul Gheorghe Pop care nu a mai reușit însă aceasta, fiind arestat la începutul lunii noiembrie. Tot la începutul lunii noiembrie 1956 a fost arestat și profesorul Ilie Haiduc, iar la 14 noiembrie 1956 au fost arestați mai mulți studenți care au făcut parte din așa-numitul lot numărul 2, judecat de Tribunalul Militar din Timișoara. În orașul Timișoara măsurile luate de forțele de represiune se comentau, spunându-se că e stare de asediu. Se menționa din partea autorităților că „elementele huliganice se pregătesc din nou, agitând masa studenților de a participa la acțiunea lor și care ar urma să aibă loc în ziua de sâmbătă sau duminică” și, de aceea, în paralel cu „munca de lămurire” privind evenimentele din Ungaria și cele petrecute în Timișoara în 30 și 31 octombrie 1956, „muncă dusă cu muncitorii din întreprinderi cu țărani de la sate, se vor lua măsuri de asigurare a pazei și a securității”⁷⁵.

Astfel, la nivelul tuturor sediilor de partid și de stat, a organizațiilor de masă și obștești, în întreprinderi și instituții s-au organizat *pichete de auto-apărare* din activiști și muncitori din întreprinderi, iar din muncitorii cei mai devotați partidului comunist s-a organizat așa-numite *detașamente de ordine*, care în permanență au acționat pe străzi pentru „menținerea ordinii”. Înaintea redeschiderii cursurilor, în cămine și la domiciliile studenților sunt trimiși activiști ai comitetelor de partid regionale și orășenești. Astfel, o informare din data de 2 noiembrie 1956 reliefează că în cadrul comitetului orășenesc de partid s-au format colective care s-au

---

⁷⁴ Teodor Stanca, *Acțiunile P.C.R. de reprimare a mișcărilor studențești anticomuniste Timișoara 1956*, în *Analele Sighet 8: Anii 1954-1960. Fluxurile și refluxurile stalinismului*, Editura Fundația Academia Civică, București, 2000, p. 691.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 697.

deplasat la domiciliul studenților, stând de vorbă cu părinții lor, reușindu-se astfel să meargă la aproximativ 200 de familii⁷⁶.

Cu toate acestea, după revolta studenților, în căminele studențești au avut loc *în permanență razii nocturne*, care s-au suprapus cu măsurile de intimidare diurnă, incluzând noi anchete desfășurate în facultăți de către persoane necunoscute, impunerea semnării declarației de desolidarizare ca o condiție a reprimirii la cursuri a studenților și urmărirea atentă nu doar a prezenței, ci și a atitudinii studenților la cursuri. Toate aceste măsuri au generat o adevărată *psihoză în rândul studenților*, fapt notat și de informările centralizate la nivelul partidului, care consemnau faptul că studenții „sunt speriați văzând că în fiecare zi sunt ridicați din rândul lor patru, cinci studenți”. Și studenții aflați în cazarmile de la Becicherecul Mic au fost obligați să dea declarații de desolidarizare. Scrise pe declarații tipizate, utilizate de Securitate la întocmirea proceselor verbale de interogatoriu, sugerează în mod clar condițiile în care au fost obținute majoritatea semnăturilor. Mai trebuie menționat faptul că anchetele desfășurate la Becicherecul Mic s-au desfășurat în fața Securității, dar și a unor cadre didactice, aflate acolo „*să ajute*”⁷⁷.

Ancheta Securității a urmărit nu doar stabilirea gradelor de vinovăție a celor implicați în vreun fel sau altul în organizarea mișcării, ci și stabilirea cauzelor și a influențelor interne (din partea unor cercuri „*reacționare*”, țărănești sau legionare sau dinspre profesori). Cu ocazia ședinței extraordinare a Biroului Comitetului Regional de partid, la care au participat Verdeț și Cârcei, din partea C.C. al P.M.R. și reprezentanți ai autorităților locale de partid, colonelul Negrea a subliniat faptul că rezultatele anchetei infirmău supozițiile inițiale privind influențele de orice natură care s-ar fi exercitat asupra studenților cu ocazia organizării mișcării de protest: „Nu rezultă că ei ar fi fost pregătiți de asistenți sau profesori și nici că ar fi avut un centru mai superior. De asemeni nu rezultă din anchetă să fi fost din afară, veniți de la Cluj sau București, nu rezultă să fi avut legături cu elemente din Ungaria. Pe de altă parte mijloacele de propagandă ale partidului ignorau evenimentele din zilele de 30 și 31 octombrie 1956 de la Timișoara încercând să abată atenția opiniei publice de la aceste evenimente și prezentând în imagini cât mai favorabile beneficiile regimului comunist”⁷⁸.

---

⁷⁶ *Ibidem*, p. 699.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 701.

⁷⁸ Ioana Boca, *op. cit.*, p. 77.

Astfel în ziarul local „*Drapelul Roșu*” din 3 noiembrie 1956 apărea o imagine cu ceea ce se preconiza a fi în viitor Institutul Politehnic, specificându-se că aproximativ 3000 de studenți vor putea învăța în viitor în cadrul acestei instituții. Anterior, „*Drapelul Roșu*” din 31 octombrie 1956 prezenta în pagina a I-a „*mitingul tineretului din Timișoara cu ocazia zilei Comsomolului*”, miting ce ar fi avut loc chipurile, în data de 29 octombrie 1956, acest articol nefiind decât o slabă încercare de a prezenta denaturat evenimente considerate primejdioase pentru regimul democrației populare. În presă apar articole în care se mulțumește pentru hotărârea guvernului de îmbunătățire a sistemului de salarizare, și de pensii, iar ziarul „*Scânteia*” din 6 noiembrie 1956, publicând fotografia lui Lenin, avea ca știre principală: „*Cauza socialismului e de neînvins!*”. Acțiunea de lămurire a studenților, continuă în paralel cu „prelucrarea” muncitorilor din întreprinderi prin activiștii de partid, care „permanent au fost în mijlocul muncitorilor și țăranilor”. Biroul Raional de Partid, după ce a „identificat” studenții din raionul Timișoara, a repartizat membrii săi, precum și o parte a „celor mai buni activiști” în comunele și satele raionului Timișoara, unde să stea de vorbă cu părinții studenților, „ca părinții, la rândul lor, să stea de vorbă cu ei și să le arate că dacă vor mai încerca să mai repete aceste acțiuni pe care le-au făcut, desigur se vor lua măsuri împotriva lor”⁷⁹.

Pedepsele ce urmau să fie aplicate studenților s-au stabilit de către vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Emil Bodnăraș, și de ministrul Afacerilor Interne, Al. Drăghici, dispunându-se ca procesul studenților să se judece cu ușile închise iar condamnarea să se facă pe baza articolului 327 din Codul Penal, schimbând încadrarea inițială în Decretul 199, care prevedea pedepse mult mai mari. În ordonanța de pornire a procesului penal din 31 octombrie 1956, anchetator de Securitate fiind Aurelian Sîrbun, se preciza: „din materialul informativ existent rezultă suficiente date privind infracțiunea de uneltire contra securității interne a Republicii Populare Române și agitație publică, prevăzută și pedepsită de articolul 1, lit. C din Decretul 199, și art. 327 Cod Penal, alin. 3”. Ordonanțele ulterioare au încadrat fapta studenților pe baza Decretului 199 pentru infracțiunea de „*crimă contra ordinii sociale*”, iar prin concluziile de învinuire formulate la data de 8 noiembrie 1956, căpitan de justiție fiind locțiitorul procurorului militar la România, Virgil Liciu cei 8 studenți și asistentul universitar Gheorghe Pop erau învinuiți de a fi desfășurat o activitate vădită împotriva regimului comunist din România. În cele din urmă, ca urmare a hotărârii

---

⁷⁹ Caius Muțiu, Teodor Stanca, Aurel Baghiu, *op. cit.*, p. 675.

transmise de la nivel central, Tribunalul Militar Timișoara a judecat cele două loturi, însumând 28 de studenți și un asistent universitar, pe baza art. 327 din Codul penal⁸⁰.

În zilele de 15-16 noiembrie și 13-14 decembrie 1956 au avut loc procesele studenților, care au declanșat o nouă agitație în rândul colegilor lor. Astfel, o notă informativă semnala faptul că Gheorghe Lungu, student în anul V la Facultatea de Mecanică, dorea să inițieze un protest împotriva arestării colegilor, care să aibă loc la Tribunalul Militar Timișoara. Acțiunea urma să angreneze întreaga facultate sau, cel puțin, anul 5 de la Mecanică. Vestea condamnării iminente a studenților a determinat încercări de protest și din partea elevilor. Astfel, Constanța Hanga, de la Școala de felcerițe, îi propusese secretarului organizației de bază inițierea unui memoriu care să ceară eliberarea studenților arestați. Nici una din idei nu s-a concretizat în vreun fel. Dezbaterile în cauza privindu-i pe cei 8 studenți și pe asistentul Pop au avut loc în zilele de 15 și 16 noiembrie 1956, iar sentința s-a pronunțat în 22 noiembrie 1956. Tribunalul Militar Timișoara i-a condamnat pe: Caius MUȚIU, Teodor STANCA și Aurel BAGHIU, studenți în anul V la Mecanică, la câte 8 ani de închisoare corecțională, pe Friederich BARTH, din anul V Mecanică la 6 ani de închisoare, iar pe asistentul Gheorghe Pop, la 5 ani de închisoare. Ladislau Nagy din anul V Mecanică a fost condamnat la 4 ani de închisoare, iar Nicolae Balaci, student în anul 5 Mecanică și Aurelian Păuna, din anul 4 Construcții, au fost condamnați la câte 3 ani de închisoare corecțională⁸¹.

Celor 21 de studenți condamnați în 13 decembrie 1956 li s-au stabilit pedepse de până la 7 ani de închisoare, cât a primit Valentin Rusu, student în anul 5 la Facultatea de Mecanică, și 6 ani, la cât a fost condamnat Heinrich DROBNY, student în anul 4 la Facultatea de Mecanică. La 3 ani de închisoare au fost condamnați Octavian VULPE, student în anul 4 la Medicină și Iulian Stanciu, student în anul 4 la Chimie. Victor Diaciuc, student în anul 6 la Medicină și Gheorghe PĂCURARU, student în anul 2 la Zootehnie, au fost condamnați la câte 2 ani de închisoare. Următorii studenți ai „lotului” au primit pedepse mai mici; astfel, un an de închisoare li s-a stabilit studenților: Alexandru DĂRĂBAN, Cristian MATEI, Axente Țerbea, Dezideriu Lazăr, Romulus Tașcă, Mircea Moraru, toți studenți ai Facultății de Mecanică. Cornel CORMOȘ, Radu VALENTIN și Ioan PETCA au fost condamnați la 6 luni de închisoare, iar Nicolae BOLDEA la

---

⁸⁰ *Ibidem*, p. 677.

⁸¹ Teodor Stanca, *op. cit.*, p. 702.

3 luni. Ion ILCA a fost condamnat la un an de închisoare cu suspendare, iar Gheorghe TAMAȘ la trei luni cu suspendare. Au fost achitați: Ioan MIHALCA, Paul MARIUS și Teodor CIOMOCOȘ⁸².

Măsurile luate de Miliție și Securitate nu s-au limitat însă la arestarea și condamnarea studenților participanți la acțiunile din 30 și 31 octombrie 1956. Colective speciale, numite de autorități, au anchetat gradul de implicare al fiecărui student în parte. Astfel, „colective de activiști” s-au deplasat în „cămine și în locurile de izolare a studenților pentru a le explica măsurile ce au fost luate și a lămuri caracterul provocator al acestor manifestațiuni, făcându-i să semneze declarații de desolidarizare cu elementele dușmănoase”. Comitetul regional U.T.M. a repartizat „colective de activiști care au stat de vorbă cu fiecare utemișt în parte”, ajungând la performanța de a discuta cu 3.015 utemiști dintr-un total de 3.170. În urma discuțiilor s-a concluzionat că „2819 utemiști au participat la adunarea provocatoare de la Mecanică și la demonstrația din fața căminului.” Era dat ca exemplu negativ anul IV al Facultății de Mecanică, pentru participarea la „acțiunile huliganice” a 81 de utemiști, „în frunte cu secretarul organizației de bază”, dintr-un efectiv de 112 utemiști⁸³.

O gigantică mașinărie formată din informatori s-a pus în mișcare, cu misiunea de a observa și nota cuvinte, atitudini, gesturi sau chiar zâmbete. Astfel, într-una din informările centralizate la nivelul Comitetului Regional de partid se menționa că, în cadrul unui curs de marxism predat de profesorul Popovici, studenții au fost văzuți „zâmbind” atunci când li s-a vorbit despre superioritatea sistemului socialist. Cadrul specific pentru punerea în practică a măsurilor de intimidare și presiune exercitate asupra studenților l-au reprezentat ședințele organizației U.T.M., care regrupa majoritatea studenților. Aceste ședințe convocate în zilele ulterioare mișcării studețești au vizat discutarea cazurilor de „manifestări dușmănoase” și excluderea celor vinovați din U.T.M.. Excluderea era urmată însă de *exmatricularea din facultate* a studenților găsiți vinovați. Cu această ocazie, se urmărea nu doar obținerea acordului colegilor de an în privința hotărârii de excludere din U.T.M., ci și condamnarea în totalitate a „manifestărilor dușmănoase”⁸⁴.

Deși concluziile anchetei desfășurate de Securitate infirmău orice influențe asupra mișcării studețești, a recunoaste că studenții acționaseră

---

⁸² *Ibidem*, p. 703.

⁸³ *Ibidem*, p. 700.

⁸⁴ Serviciul județean Timiș al Arhivelor Naționale, fond *Comitetul regional Banat al P.C.R.*, d. 10/1956, f. 95.

din proprie inițiativă împotriva partidului însemna însă recunoașterea implicită a faptului că *îndoctrinarea tineretului eșuase*. Faptul că noua generație începuse să creeze probleme partidului nu putea fi admis cu ușurință; de aceea, trebuiau să fie căutați anumiți țapi ispășitori. Cea mai mare parte a vinei le era atribuită profesorilor universitari în general și, în special, profesorilor care erau considerați tributari mentalității burgheze și incapabili de a se adapta la cerințele noii societăți. Împotriva celor considerați vinovați s-a declanșat un angrenaj de verificări și sancțiuni pe linie de partid sau administrativă⁸⁵.

Ulterior, Ministerul Învățământului a fost acuzat de a nu fi ținut cont de *originea socială a studenților*, ci numai de situația la învățătură, ceea ce a determinat pătrunderea în facultățile din Timișoara a 2214 fii de „funcționari, comercianți, judecători, avocați, exploataatori”, din toatalul de 4486 de studenți, câți avea centrul universitar. Ministerul Învățământului cunoștea fenomenul „înrăutățirii compoziției sociale a studenților, dar nu a luat nicio măsură; dimpotrivă, parcă intenționat, acum 4-5 zile aproba la cinci studenți de la Facultatea de Medicină reînscrierea lor, cu toate că au fost condamnați la 5-6 ani de închisoare pentru acțiuni împotriva statului nostru.” Ca o consecință a nenumăratelor acuzații care planau asupra ministerului pe care îl conducea, ministrul învățământului, Ilie Murgulescu, a fost schimbat din funcție și înlocuit cu Miron Constantinescu, iar locțiitorii acestuia, printre care și Drăgulescu au fost eliberați din funcții. Experiența detenției nu a fost foarte diferită pentru cei condamnați de Tribunalul Militar Timișoara, ea începând la penitenciarul de pe strada Popa Șapcă din Timișoara, de unde, la sfârșitul anului 1956 (lotul întâi) și începutul anului 1957 (lotul al doilea), a avut loc plecarea cu destinația: închisoarea Gherla. Contactul cu Goiciu, comandantul închisorii, cu măsurile de izolare și bătaia au constituit momente prin care au trecut cei întemnițați. Pentru cei condamnați la pedepse mai mari, au urmat însă și munca la stof, muncile agricole sau munca la digurile din Balta Brăilei⁸⁶.

Momentele de solidaritate dintre cei aflați în detenție, dar și regimul special de detenție din anii 50 incluzând diferite modalități de a-i pedepsi în plus pe cei aflați în închisoare, precum și mijloacele continue de presiune psihică utilizate de torționari au constituit secvențe ale anilor petrecuți în închisoare. Începând cu anul 1962 și apoi, în mod treptat, până în august 1964, a avut loc eliberarea deținuților politici din închisori. Unii dintre

---

⁸⁵ *Ibidem*, f. 96

⁸⁶ *Idem*, d. 4/ 1956, f. 239.

studenții condamnați pentru organizarea mișcării studențești din Timișoara, cum este cazul lui Caius MUȚIU, au fost eliberați în august 1964, odată cu ultima serie de deținuți politici din Gherla, când regimul de detenție se schimbase în mod substanțial față de anii 50. Măsura deportării în Bărăgan s-a aplicat unora dintre studenții condamnați pentru participarea la evenimentele din 1956, în momentul ieșirii din închisoare. Ea a reprezentat o hotărâre a Ministerului Afacerilor Interne, și nu consecința judecării și condamnării de către o instanță de judecată. Astfel, foaia de eliberare din închisoare consemna noul domiciliu al studenților condamnați, fără să se specifice însă motivația care a stat la baza acestei decizii⁸⁷.

În ceea ce îi privea pe studenții eliberați din închisoare, deportarea în Bărăgan și *fixarea domiciliului obligatoriu* într-o anumită localitate din zonă a constituit o măsură represivă care s-a fixat în mod individual. Cei cărora li s-a aplicat își explică deportarea ca fiind consecința atitudinilor permanent contestate, manifestată în timpul anchetei sau închisorii, care fusese notată anterior. Indiferent de motivația care a stat la baza deciziei, este cert că măsura deportării în Bărăgan a urmărit *izolarea* celor vizați de comunitatea de unde pleaseră și în care ar fi continuat probabil să se manifeste în mod „dușmănos” față de regimul comunist.

Măsura domiciliului obligatoriu li s-a stabilit studenților pentru o perioadă variabilă, care putea fi prelungită dacă se constata că „reeducarea” acestora nu dăduse rezultatele scontate. Cea mai scurtă perioadă de domiciliu obligatoriu era de un an, dar majoritatea studenților au rămas în Bărăgan pentru perioade de până la 5 ani. În toamna anului 1962 pe fondul amnistierii generale care începea să aibă loc, s-a renunțat și la această măsură, studenților comunicându-li-se eliberarea de către milițianul aflat în localitatea de domiciliu. Majoritatea studenților au fost deportați la Lătești⁸⁸.

Duritatea presiunii a produs o fractură a destinului celor anchetați, condamnați și deportați în Bărăgan s-au doar excluși din instituțiile de învățământ superior. Dificultățile inserției sociale a celui eliberat din închisoare, anatimizat ca „dușman al poporului”, au reprezentat și ele o parte a încercărilor dureroase ale sorții celor care au fost victimele presiunii comuniste. Obligați să se prezinte periodic la Miliție sau anchetați periodic de securistul care răspundea de ei, supuși presiunilor constante la locul de muncă din partea autorităților comuniste sau chiar intimidărilor ori formelor mai voalate prin care li se propunea „colaborarea”

---

⁸⁷ Idem, d. 10/ 1956. f. 96.

⁸⁸ *Ibidem*, f. 115.

cu Securitatea, toți cei considerați elemente dușmănoase ale regimului comunist au fost permanent supravegheați până la Revoluția din 1989. Impunerea insinuantă a „reabilitării” prin proces, fie el mai mult sau mai puțin formal, a reprezentat un alt tip de presiune venit din partea aceluiași regim politic, chiar dacă la conducere nu se mai afla Dej, ci Nicolae Ceaușescu. Reînmatricularea în instituțiile de învățământ din care au fost exmatriculați nu a fost simplă; cei care au beneficiat de ea au fost nevoiți să își continue studiile frecventând cursurile serale ale facultăților, fie să își schimbe profilul, deoarece secțiile pe care le frecventaseră se desființaseră. Unii au ales să dea admitere la alte facultăți, unde nu li s-a putut reproșa atitudinea anterioară, dar destul de mulți studenți nu și-au mai continuat studiile și-au ales un alt drum în viață⁸⁹.

Dârzenia arătată de studenți în cursul evenimentelor din octombrie-noiembrie 1956, maturitatea dovedită în stabilirea programului de revendicări și în organizarea acțiunii așază mișcarea studențimii din Timișoara între cele mai importante manifestări politice democratice din România, în anii de dictatură comunistă. Amploarea ei, durata, solidaritatea și voința demonstrată de studenți, ecoul avut în conștiința românilor o definesc și ca o mișcare politică cu profundă semnificație națională⁹⁰.

Și în celelalte centre universitare studenții au încercat organizarea unor mișcări de protest, însă nici una nu a avut succesul celei din Timișoara.

La Cluj, încă din primele zile ale Revoluției maghiare s-au manifestat semnele unei potențiale mișcări studențești. Trebuie subliniat faptul că aici exista o situație specială, pentru că existau două nuclee studențești, al românilor și al maghiarilor. Conducătorii de partid au luat toate măsurile pentru a nu permite coalizarea unei mișcări studențești, unite, speculând cu abilitate zvonul caracterului pur iredentist al mișcării din Ungaria. Din aceste motive cele două grupări studențești s-au privit cu multă rezervă. Tendințele de solidarizare nu au lipsit însă: au apărut fluturași în institutele „Bolyai” și „Victor Babeș”⁹¹.

Inițiatorii primei mișcări de protest, Balasz Imre și V. Târnovan de la Institutul de Arte Plastice, au fost arestați la Cluj încă din 24 octombrie 1956. Un alt grup de studenți de la Facultatea de Filologie-Istorie a Universității Bolyai a elaborat, cu ocazia constituirii asociațiilor studențești, un proiect de program cu revendicări asemănătoare cu cele ale studenților

---

⁸⁹ Idem, d. 20/ 1956, f. 125.

⁹⁰ Idem, d. 45/ 1956, f. 68.

⁹¹ Ioana Boca, *op. cit.*, p. 82.

timișoreni (crearea unei asociații libere, democratice, autonome, cu legături cu alte asociații similare din străinătate, nesubordonată unor organe superioare centrale; autonomie universitară, desființarea frecvenței obligatorii)⁹².

Arestați în 18 noiembrie 1956 studenții: Varhegyi Istvan, Nagy Benedek, Koczka Gyorgy, Kelemen Kalman, Eva Sarosy au fost anchetați și judecați în aprilie 1957 de tribunalul militar al Regiunii a III-a militare Cluj, care i-a condamnat pentru „agitație publică” la pedepse private de libertate între 3 și 7 ani. Arestarea celor 5 studenți a provocat nemulțumirea colegilor lor care s-au solidarizat cu acțiunea acestora. Un alt lot arestat în legătură cu evenimentele din Ungaria a fost cel al profesorului Raoul VOLCINSKI, profesor de economie politică la Politehnica din Cluj, condamnat la muncă silnică pe viață. Ceilalți membri ai grupului său, (studenții și asistenți universitari) au primit condamnări de la 10 ani în sus. Trebuie amintită și manifestația studenților clujeni din ziua de 1 noiembrie 1956, de la Cimitirul central din Cluj. David Gyula, asistent universitar la Universitatea Bolyai unul dintre participanții la adunare, spunea că această zi a morților a devenit într-un fel zi de omagiu pentru cei care și-au dat viața în Revoluția maghiară, pe străzile Budapestei. David Gyula, Paskandi Geza și Bartis Ferenc au fost acuzați de „organizarea unei manifestații revoluționare” și condamnați la 7 ani închisoare. Avocatul lui Paskandi, Reich Miklos, care a predat pentru nevinovăția clientului său a fost și el arestat un an mai târziu⁹³.

Deși fără o amploare prea mare, manifestările studenților din Cluj i-au îngrijorat pe liderii de la București, care s-au preocupat de o rezolvare cât mai rapidă a crizei apărute aici. La sfârșitul lunii noiembrie 1956 au fost trimiși, la indicația expresă a lui Dej, Janos Fazekas și Leonte Răutu, membrii ai C.C. al P.M.R., pentru a examina la fața locului stare de spirit existentă, acordându-se atenție mai ales intelectualității maghiare și studenților de la Universitatea Bolyai. Această grijă a liderilor români arată că atmosfera de la Cluj în zilele Revoluției maghiare fusese destul de tensionată încât a necesitat intervenția directă a conducerii de la București. Consecință imediată a protestelor studențești a fost *unificarea în 1959 a celor două universități*, cu predare în limba maghiară și respectiv în limba română și crearea uneia singure, *Universitatea „Babeș-Bolyai.”* În octombrie 1956 au apărut primele zvonuri și despre declanșarea unei greve generale în centrul universitar București. La începutul lui noiembrie 1956,

---

⁹² *Ibidem*, p. 83.

⁹³ *Ibidem*, p. 86.

din inițiativa studenților mediciști *Alexandru Ivasiuc* și *Mihai Victor Serdaru* s-a încercat organizația unei manifestații de stradă programată pentru 5 noiembrie 1956 în Piața Universității. Doleanțele studenților bucureșteni erau asemănătoare cu cele ale timișorenilor. Ei cereau, printre altele, eliminarea din programa universitară a limbii ruse și a marxismului, considerate instrumente ale ideologiei comuniste⁹⁴.

Printre problemele ridicate de studenții bucureșteni se regăseau și situația grea a țăranilor, prezența nejustificată a trupelor sovietice în România, salariile mici ale muncitorilor, problemele cu care se confruntau studenții (burse mici, condiții proaste de viață în campusurile universitare). Studenții au sperat într-o solidarizare a populației cu protestul lor, declanșându-se astfel o mișcare similară cu cea din Ungaria. În acest sens, locul desfășurării manifestației nu a fost ales întâmplător, Piața Universității găsindu-se în centrul orașului, iar la ora 15 era, de obicei, aglomerată. Prin București au fost răspândite manifeste care îndemneau la acțiuni împotriva regimului comunist. Deși mai mulți studenți, printre care și inițiatorii, au fost arestați în 3 și 4 noiembrie 1956, în după-amiaza zilei de 5 noiembrie 1956 grupuri de studenți s-au aflat în Piața Universității în speranța că manifestația anunțată va avea loc. Conform mărturiilor celor prezenți, zeci de studenți au fost atunci în piață. Arestările operate de Securitate în zilele anterioare și chiar în dimineața de 5 noiembrie 1956, împânzirea pieței cu trupe de intervenție și lipsa unui lider care să aibă curajul de a ieși în față au dus la eșecul protestului⁹⁵.

Începând cu aceeași seară autoritățile au trecut la arestare a zeci de studenți de la Medicină, Filologie, Drept, Politehnică, Arhitectură, Teatru, unii fiind reținuți pentru câteva zile, pentru alții întocmindu-se actele de trimitere în judecată. Anchetele au fost dure, folosindu-se inclusiv bătaia. Anchetatorul principal al studenților a fost căpitanul Gheorghe Enoiu de la Direcția de Anchetă Penale a Securității, alături de el regăsindu-i, printre alții și pe locotenent major Vasile Dumitrescu, locotenent Gheorghe Blidaru, locotenent Horia Brestoiu etc. Au fost formate mai multe loturi de studenți care au compărut în fața judecătorilor de la Tribunalul Militar București, cele mai multe procese fiind judecate în prima jumătate a anului 1957. Studenții au fost etichetați ca: „elemente reacționare, fii ai foștilor exploatare și membrii ai partidelor burghezo-moșierești, avocați,

---

⁹⁴ Alexandru Zub, *Un program de redresare națională la Iași în 1957, în Romulus Rusan* (ed.), *Anii 1954-1960. Fluxurile și refluxurile stalinismului*, Editura Fundația Academia Civică, București, 2000, p. 749.

⁹⁵ Mihaela Sitariu, *Oaza de libertate*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 29.

comercianți foști ofițeri și preoți” care au trecut la „acțiuni contrarevoluționare intenționând ca prin acte de teroare și crime să creeze dezordine și să lovească în statul nostru democrat-popular”. Pedepsele nu au depășit 5 ani de închisoare, dar mulți dintre studenți au fost trimiși, la expirare pedepsei, cu domiciliul obligatoriu în Bărăgan. Prin sentința numărul 481 a Tribunalului Militar București din 1 aprilie 1957 au fost condamnați studenții mediciști din lotul considerat a fi al „inițiatorilor”. Alexandru IVASIUC, șeful grupului, a fost condamnat la 5 ani închisoare corecțională, Mihai Victor SERDARU, Dan STOICA și Mihai RĂDULESCU au primit 4 ani de închisoare, Constantin ILIESCU, Alexandru TĂTARU, Remus PETCU câte doi ani, Paul ILIESCU, Vasile BRÂNZAN câte un an, Christl DEPNER 6 luni închisoare corecțională, toți fiind încadrați la delictul de agitație publică⁹⁶.

La 23 mai 1957 a fost dată sentința și în cazul lotului de studenți de la Facultatea de Științe Juridice (cei care au fost prezenți în 5 noiembrie 1956 în Piața Universității). Dan MUGUR RUSIESCKI, șeful lotului, a fost condamnat la 4 ani închisoare, Radu SURDULESCU și Florin CABA, la 3 ani închisoare, Alexandru MĂLINESCU și Eugenia FLORESCU, la 2 ani închisoare Paul MITROI, Alexandru DINCĂ și Mihai CEZAR BUSUIOC, la 6 luni închisoare iar Radu GABREA, Vladimir TRIFU și Marin STĂNESCU au fost achitați. În februarie 1957 fusese judecat un alt lot de studenți, majoritate de la Politehnică, și ei găsindu-se în 5 noiembrie 1956 în Piața Universității cu intenția de a participa la manifestație. Tribunalul Militar București i-a condamnat pentru delictul de „instigare publică” pe Horia ȘERBAN POPESCU la 1 an și 6 luni închisoare corecțională, Marian ROZENZWEIG la 1 an de închisoare, Tiberiu IONESCU la 6 luni, Adrian CRISTEA și Nicolae CERNĂIANU la 4 luni închisoare corecțională. O altă preconizată manifestație, stabilită pentru 15 noiembrie 1956, va rămâne la stadiul de proiect, inițiatorii săi: Mihai STERE DERDENA, Dumitru CONSTANTIN și Dan ONACA studenți la Facultatea de Filosofie din București fiind arestați înainte de a putea transmite mai departe această inițiativă. Programul lor de revendicări prevedea retragerea imediată a trupelor sovietice de pe teritoriul României, desființarea cotelor obligatorii impuse țăranilor, dar și alcătuirea unui guvern condus de Titel PETRESCU, organizarea de alegeri libere și reinstaurarea pluralismului politic. Prin sentința 302 din 27 februarie 1957, Tribunalul Militar București i-a condamnat pentru „*crima de uneltire contra ordinii sociale*” pe Mihai

---

⁹⁶ *Ibidem*, p. 42.

DERDENA și Dan ONACA la 5 ani închisoare, iar pe Constantin DUMITRU la 1 an de închisoare corecțională⁹⁷.

La 22 noiembrie 1956 a fost arestat studentul filolog Paul GOMA, motivele invocate fiind instigarea studenților să participe la acțiuni provocatoare în timpul Revoluției din Ungaria și scrierea unor fragmente cu conținut dușmănos pe care le-a citit în fața studenților de la secția Literatură și Critică Literară. O lună mai târziu, la 28 decembrie 1956 a fost arestat și colegul lui GOMA, Horia FLORIAN POPESCU, cel cu care plănuise declanșarea unei greve prin care să ceară eliberarea colegilor arestați în luna octombrie și începutul lui noiembrie 1956. În decembrie 1957 au fost reținuți și interogați de Securitate și alți studenți de la Facultatea de Filologie, colegi cu GOMA și POPESCU, însă fără să li se întocmească acte de trimitere în judecată. Sentința nr. 487 a Tribunalului Militar București a fost dată la 3 mai 1957, GOMA și POPESCU fiind condamnați la câte doi ani închisoare corecțională pentru delictul de agitație publică. Pedepselor mici aplicate de instanță li s-au adăugat însă ani de domiciliu obligatoriu. Și în centrele universitare Craiova, Brașov, Iași, Târgul Mureș atmosfera de neliniște și de încordare s-a făcut simțită în acele zile, chiar dacă nu s-a ajuns la o solidarizare a studenților într-o mișcare organizată de protest⁹⁸.

La Brașov din octombrie 1956 își începe activitatea o organizație subversivă ai cărei membri erau studenți la institutele superioare din oraș. Descoperiți de Securitate abia în 1958, 6 dintre ei au primit pedepse foarte aspre-între 9 ani închisoare corecțională și 18 ani muncă silnică. La Iași Revoluția din Ungaria nu a avut un efect imediat. Arestările studenților din centrul universitar ieșean s-au produs însă în anii următori. Avem aici 2 cazuri mai cunoscute. Primul în legătură directă cu evenimentele anului 1956 și constituirea asociațiilor studențești, este grupul de studenți de la Facultatea de Istorie-Filologie, Universitatea Al. Ioan CUZA, aceștia fiind: Aurelian I. POPESCU, Alexandru ZUB, Mihalache BRUDIU, Dumitru VACARIU, care au fost acuzați că au plănuit o acțiune contrarevoluționară pentru 12 aprilie 1957 (data când se sărbătoreau 500 de ani de la înscăunarea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei), fiind arestați și condamnați. În primăvara lui 1957 s-a constituit din inițiativa unor studenți

---

⁹⁷ Corneliu Mihail Lungu, Mihai Retegan, *1956-Explozia. Percepții românești, iugoslave și sovietice asupra evenimentelor din Polonia și Ungaria*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 39.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 51.

de la Facultate de Medicină din Iași, un grup intitulat: „*Noua Frăție*”, însă membrii grupului au fost arestați în toamna aceluiași an⁹⁹.

La Craiova și Târgu-Mureș studenții s-au limitat la a pune întrebări cu caracter „tendențios” în adunările U.T.M., la inscripționarea unor ziduri cu diferite lozinci sau, în cazul studenților mureșeni, la aprinderea unor lumânări în cimitirul orașului de ziua morților-1 noiembrie 1956. În a doua jumătate a lunii noiembrie 1956 protestele se sting, însă tensiunile din mediile studențești continuă, datorită măsurilor represive luate de autorități. Deciziile conducerii de la București au fost direcționate, într-o primă instanță, spre reprimarea brutală a oricărui protest. Lunile noiembrie 1956-ianuarie 1957 au fost marcate de arestările operate de Securitate printre studenți. Campania represivă post-1956 a fost de proporții. La sfârșitul lunii noiembrie, într-o ședință cu instructorii teritoriali ai C.C. ai P.M.R. se preciza că erau deja condamnați 60 de studenți pentru care se propunea excluderea din U.T.M. Este evident că cifrele oficiale nu reflectă totalitatea persoanelor care au fost reținute după protestele din toamna anului 1956. Doar la Timișoara în 30 octombrie 1956 au fost reținuți și anchetați de Securitate aproape 900 de studenți¹⁰⁰.

Amploarea protestelor care au cuprins în toamna anului 1956 mediile studențești este confirmată chiar de unul dintre liderii P.M.R., Petre Lupu care declara că dacă „ar trebui să fie excluși din U.T.M. sau scoși din universități ar trebui să excludem o masă foarte serioasă de tineri.” Un an mai târziu, în raportul prezentat la ședința M.A.I. din decembrie 1957, autoritățile anunțau că în cursul anului 1957, ca urmare directă a evenimentelor din toamna anului 1956, au fost identificate „242 elemente suspecte de activitate dușmănoasă” fiind arestate 169 de persoane din rândul „elementelor contrarevoluționare”. Conform unei alte statistici oficiale în 1957 au fost arestate 852 de persoane acuzate de „uneltire contra ordinii sociale”, la care se adaugă alte 327 de persoane care fuseseră arestate în 1956, 1017 persoane acuzate de „agitație publică” și 78 de persoane pentru răspândire de manifeste¹⁰¹.

Organizația Partidul Frontul Național Republican a fost inițiată în 1955 de către inginerul proiectant Mihai Grama. Această organizație a fost considerată de către Securitate vinovata principală pentru acțiunea de protest a studenților, încadrându-se perfect în ideea complotului legionaro-fascist.

---

⁹⁹ Alexandru Zub, *op. cit.*, p. 69.

¹⁰⁰ Ioana Boca, *op. cit.*, p. 41.

¹⁰¹ Denis Deletant, *România sub regimul comunist*, Editura Fundația Academia Civică, București, 1997, p. 143.

Liderul acestui grup „subversiv” a fost Mihai Grama, care fără să fi fost membru al Mișcării Legionare, în timpul regimului antonescian a fost trimis în Germania, unde a urmat o școală de ofițeri (1943). Momentul 23 august 1944 l-a găsit în Germania. S-a alăturat apoi armatei naționale a lui Horia Sima. Revenit în țară, a fost arestat în 1952 pentru acțiuni de spionaj și sabotaj, acuzații care nu au putut fi dovedite, fiind pus în libertate în 1953. În 1955 împreună cu Valentin Dumitriu de profesie economist, din București, a pus bazele organizației numite „Partidul Frontul Național Republican”, lor alăturându-li-se și doctorul Dionisie Stoescu, și apoi 2 studenți Marcel Petrișor și Demostene Andronescu, foști deținuți politici eliberați în 1954¹⁰².

Ceilalți membri ai grupului au fost cooptați în funcție de relațiile pe care le-au avut cu inițiatorii. Programul acestei organizații prevedea democratizarea vieții din România prin alegeri libere, legalizarea partidelor democratice, separarea puterilor în stat, descentralizarea administrației, desființarea proprietății socialiste, deznaționalizarea mijloacelor de producție, recuperarea teritoriilor aflate în componența U.R.S.S., desființarea cotelor și a gospodăriilor agricole colective, libertatea cetățenească, neutralitatea României, retragera din Tratatul de la Varșovia, reînființarea proprietății private. Organizarea grupului era destul de simplă. Un număr mic de membri care se cunoșteau între ei, urmând ca fiecare să-și creeze propria „celulă”, formată din prieteni sau oameni de încredere. Urma așteptarea unui moment favorabil pentru a putea acționa împotriva regimului. Crearea unui partid cu o platformă politică și cu o structură bine stabilită le oferea posibilitatea ca în cazul unei situații de criză să se poată erija în conducători¹⁰³.

Înființată în 1955, organizația lui Mihai Grama a fost de fapt o necunoscută până în 1956 când, profitând de situația creată în urma Revoluției maghiare, membrii grupului au acționat direct, prin *încercarea de influențare a mediilor studentești*, deja aflate într-o stare de efervescentă revoluționară. Rolul principal în această perioadă l-a avut Marcel Petrișor, care, ca student la Facultatea de Filologie, era la curent cu toate protestele care avuseseră loc aici, dar și cu măsurile represive luate de autorități și care de asemenea fiind prieten cu Alexandru IVASIUC, inițiatorul adunării din 5 noiembrie 1956, a avut informațiile cele mai exacte despre acțiunile care se

---

¹⁰² Victor Frunză, *Istoria stalinismului în România*, Editura Humanitas, București, 1990, p. 39.

¹⁰³ Ghiță Ionescu, *Comunismul în România*, Editura Litera, București, 1994, p. 168.

preconizau în toate mediile studențești. De fapt chiar implicarea sa în organizarea mitingului din 5 noiembrie 1956 a dus la descoperirea grupului și arestarea membrilor. Se pune întrebarea de ce Petrișor și Andronescu nu au fost implicați chiar în procesul lotului IVASIUC, ținând cont de faptul că, atât în concluziile de învinuire cât și în sentință cei doi sunt citați de nenumărate ori ca principali vinovați. Această observație este un element în plus care confirmă ideea că Securitatea a creat un complot imaginar al „forțelor reacționare”. În timp ce studenții din lotul IVASIUC au primit pedepse de maxim 6 ani de închisoare, în procesul lotului Grama condamnările au mers până la detenție pe viață¹⁰⁴.

Nu se poate nega rolul jucat de Petrișor și Andronescu în acțiunile din toamna lui 1956. Ambii erau în același an studenți, ambii fiind deținuți politici închiși pentru acivitatea lor legionară. Din această cauză este cert că se aflau în vizorul Securității care le urmărea orice gest. Când Ivasiuc a venit să le ceară părerea, Andronescu va declara că i-ar fi spus că manifestația ce o programaseră pentru 5 noiembrie este o adevărată sinucidere. Cu toate acestea, Securitatea le-a „oferit” rolurile principale în procesele intentate studenților, după cum reiese și din referatul privind rezultatul anchetei penale în cazul grupului IVASIUC. Este clar că Marcel Petrișor și prin intermediul său și Demostene Andronescu a fost în permanent contact cu inițiatorii adunării din 5 noiembrie. IVASIUC l-a consultat pe Petrișor în privința oportunității organizării unui protest studențesc, bazându-se pe experiența lui Petrișor, care cunoștea mai bine sistemul de represiune al regimului comunist, în calitatea sa de fost deținut politic. Totuși Petrișor a evitat să-l informeze pe IVASIUC despre organizația inginerului GRAMA, spunându-i doar că are contacte și în alte medii decât cele studențești, și lăsându-l pe acesta să înțeleagă că în cazul unei reușite a mișcării studențești, există grupuri organizate care vor interveni pentru a generaliza protesul la nivelul întregii societăți¹⁰⁵.

Dacă în timpul anchetei studenții care îl cunoscuseră pe Petrișor, au acceptat după mai multe torturi să dea declarații care confirmau teza Securității privind rolul conducător al lui Petrișor în organizarea manifestației, la proces multe din acestea au fost schimbate. Și IVASIUC a recunoscut relațiile pe care le-a avut, cu Petrișor precum și faptul că știa de condamnarea politică pe care acesta o suferise, însă a negat implicarea

---

¹⁰⁴ Denis Deletant, *România sub regimul comunist*, Editura Fundația Academia Civică, București, 1997, p. 27.

¹⁰⁵ Mihaela Sitariu, *op.cit.*, p. 19.

directă a acestuia în organizarea manifestației din 5 noiembrie 1956. În interogatoriul luat lui Petrișor la 26 decembrie 1956, anchetatorul Vasile Dumitrescu îl desemna pe acesta ca principalul vinovat pentru organizarea manifestației din 5 noiembrie 1956. Deconspirați după arestarea membrilor grupului IVASIUC, membrii P.F.N.R. au fost pe rând arestați în perioada noiembrie 1956- ianuarie 1957. Primul care a căzut în mâna Securității a fost Marcel Petrișor, datorită relației sale cu Ivasiuc și Serdaru fiind arestat la 4 noiembrie 1956. Urmează Valentin Dimitriu (6 noiembrie), Demostene Andronescu (11 noiembrie), Mihai Grama (21 noiembrie), ultimii arestați fiind abia în luna ianuarie 1957 respectiv: Marin Cocioran, Constantin și Dumitru Găbudeanu, Victor Papazov. Medicul Dionisie Stoenescu unul dintre inițiatorii grupului a fost și el arestat, însă nu a făcut parte din același lot, datorită faptului că era bolnav, fiind condamnat 2 ani mai târziu. Organele de Securitate găseau la membrii acestui grup toate elementele necesare pentru a fi transformați în „vinovații absoluți”. În primul rând, aproape toți membrii grupului erau foști deținuți politici, eliberați de curând din închisorile comuniste, și deci cu motive serioase de a acționa contra regimului¹⁰⁶.

În plus ei făceau parte dintr-o organizație al cărui scop viza schimbarea regimului politic în România. În al 2 - lea rând doi dintre membrii grupului, Marcel Petrișor și Demostene Andronescu erau studenți și se aflaseră în legătură cu grupul IVASIUC, deci puteau fi considerați, date fiind antecedentele lor, „răspunzători pentru manifestațiile studentești.” Securitatea a exagerat mult în implementarea acestui proces, încercând prin condamanarea acestui grup să ofere o „soluție” mișcărilor studentești de protest din toamna lui 1956. Nu studenții erau vinovați, ci cei care-i instigaseră, „*dușmanii de clasă*” care vor fi pedepsiți în mod exemplar. Securitatea trebuia să demonstreze că studențimea era „cu trup și suflet” de partea regimului și că doar anumite „*elemente dușmănoase*” s-ar fi putut ridica contra conducerii de la București. În conformitate cu acuzațiile aduse la proces, la 25 mai 1957 Tribunalul Militar București i-a condamnat pe Mihai Grama la muncă silnică pe viață, Marcel Petrișor, Demostene Andronescu și Valentin Dimitriu la 25 de ani, respectiv 22 ani și 16 ani muncă silnică pentru crima de uneltire împotriva securității statului, iar pe Marin Cocioran, Dumitru și Constantin Găbudeanu la 10 ani temniță grea și

---

¹⁰⁶ Ioana Boca, *op. cit.*, p. 78.

pe Victor Popazov la 7 ani temniță grea pentru infracțiunea de uneltire împotriva securității statului¹⁰⁷.

Legat de lotul Grama, au fost acuzați de omisiune de denunț, de favorizare și subvenționare alte cca. 12 persoane printre care: învățătorul Ion Cernăuț, condamnat la 2 ani, Constantin Constantinescu, fost inginer șef la Bicaz, închis pentru 2 ani, poetul Stefan Augustin Doinaș și scriitorul I.D. Sîrbu, ambii redactori la revista „Teatrul”, Aurel Darău, ziarist la „Scânteia Tineretului”, actorul Ion Onescu, inginerul Dan Machedon, studentul Lucian Orășelu, inginerul Dorin Sava¹⁰⁸.

Mișcările studentești din Timișoara Cluj, București și alte centre universitare au demonstrat autorităților slaba aderență a regimului în rândul tineretului universitar. Confrunțați cu acțiunile deschise ale studenților, forurile decizionale românești au acordat puteri discreționare în privința studenților, nou înființatului Comandament General condus de Emil Bodnăraș. Comandamentul putea lua măsuri pentru suspendarea cursurilor în acele institute de învățământ superior unde nevoile cereau acest lucru (așa cum s-a întâmplat la Timișoara unde în 31 octombrie 1956 nu s-au ținut cursuri la nicio facultate). Ca principali vinovați ai mișcărilor studentești au fost găsiți „elementele aparținând vechiului regim”, dar și cadre ale aparatului de stat-în acest sens se produc schimbări în cadrul conducerii Ministerului Învățământului. Măsurile conducerii de la București au fost direcționate odată spre reprimarea brutală a oricărui protest, și apoi spre „pacificarea” studenților prin adoptarea unor hotărâri cu caracter social menite să schimbe viața de zi cu zi a studenților, cum ar fi îmbunătățirea condițiilor de hrană și de locuință. Prima direcție spre care s-au îndreptat autoritățile a fost *reprimarea*. Au fost operate sute de arestări în toate centrele universitare, pentru a inocula teamă printre studenți. Aceștia au fost supuși unor anchete dure la Securitate, li s-au organizat procese, și s-a încercat dezbinarea lor prin aducerea ca martori ai acuzării chiar a unor studenți colegi cu cei arestați¹⁰⁹.

În cadrul proceselor s-a încercat să se demonstreze că protestele s-au datorat unor factori străini de mediile studentești, încercându-se la București acreditarea ideii unui cplot legionar. Acuzarea i-a prezentat pe cei judecați ca fiind niște elemente fără valoare, studenți recalcitranți, care au inițiat

---

¹⁰⁷ Adrian Cioroianu, *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2005, p. 139.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 141.

¹⁰⁹ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 20.

acțiuni huliganice. Aceste acuzații, însă, nu au reușit să se impună, majoritatea celor din boxă fiind studenți care aveau rezultate bune la examene. După ce și-au ispășit anii de condamnare, mulți dintre studenți, considerați în continuare periculoși pentru regim au fost trimiși în domiciliu obligatoriu în Bărăgan, permițându-li-se abia peste câțiva ani să se întoarcă acasă. Ca urmare a manifestațiilor din toamna lui 1956, a început o campanie de represiune împotriva studenților. Au fost eliminați din facultăți toți foștii deținuți politici, sau cei care aveau în familie un deținut politic iar autoritățile au luat măsuri privind schimbarea sistemului de admitere la facultăți, punându-se din nou accent pe proveniența socială și pe apartenența politică a celor admiși¹¹⁰.

În anul 1957 a fost emisă hotărârea 1003/1957 „pentru îmbunătățirea compoziției sociale a studenților.” Pe baza acestei hotărâri a început campania de exmatriculări din facultăți. Multe dintre aceste exmatriculări aveau loc în cadrul unor ședințe cu teme sau adunări studențești, transformate în adevărate procese publice de demascare. Fii de preoți, de foști ofițeri, de chiaburi de condamnați politici, tineri „mistici”, „cosmopoliți”, „impăciunitoriști”, toți au fost vizați de noua hotărâre. După protestele studenților din toamna anului 1956 s-a trecut și la o restructurare a U.T.M., liderii partidului considerând că organizația nu-și făcuse suficient datoria, contribuind la declanșarea crizei. Conducerea U.T.M. a convocat în luna noiembrie 1956 adunări cu studenții din toate centrele universitare pentru a fi discutate evenimentele din ultima perioadă. La ședința activului C.C. al U.T.M. din 18 noiembrie 1956 condusă de Virgil Trofin, primul secretar al U.T.M., discutarea activității organizației, în rândul studenților, în timpul evenimentelor din Ungaria, a fost principalul punct de pe ordinea de zi. Liderii U.T.M. s-au văzut nevoiți să recunoască că membrii organizației din facultăți se găsiseră printre protestatari¹¹¹.

Se recunoaște că organizații întregi participaseră la acțiunile protestare. S-a decis excluderea imediată din U.T.M. a tuturor elementelor „străine de politica partidului nostru, ...străine de ideile pentru care luptă clasa muncitoare”. Erau vizați și foștii deținuți politici fiind propusă nu doar excluderea lor din U.T.M., ci și exmatricularea din facultăți. Dacă organizațiile de bază se împotriveau excluderii unui student, organele superioare ale U.T.M. aveau dreptul de a interveni, sancțiunile mergând

---

¹¹⁰Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 164.

¹¹¹ Stephen Fischer-Galați, *Europa de Est și Războiul Rece* Editura Institutul European, Iași, 1996, p. 125.

până la dizolvarea întregii organizații. Excluderea din U.T.M. trebuia însoțită de exmatricularea din facultate. Epurarea îi viza pe toți cei bănuși a fi împotriva partidului, chiar dacă nu se manifestaseră deschis. Trofin recomanda chiar revenirea la practicile „*demascărilor publice*” de la începutul anilor 50. S-a trecut la o reevaluare a dosarelor tuturor membrilor organizației considerându-se că în instituțiile de învățământ superior există un număr prea mare de „elemente necorespunzătoare.” Fiecare membru urma să fie verificat minuțios, fiind desemnată o comisie de evaluare care să studieze fiecare caz. În ceea ce privește conducerea organizațiilor de bază ale U.T.M., se recomanda verificarea acestora și „*infirmarea*” lor în cazul că nu corespundeau cerințelor partidului, chiar dacă erau printre studenții cu rezultate bune la învățătură. S-a dat astfel startul unei epurări la nivelul nu doar a simplilor membri ai U.T.M. ci chiar a conducerii organizației¹¹².

După protestele din toamna anului 1956, autoritățile au monitorizat cu atenție sporită mediile studențești. Securitatea a folosit toate mijloacele-informatori, delatori, filaj-pentru identificarea focarelor „reacționare” și eliminarea lor din rândul studențimii. Valul de arestări din 1958-1959-declanșat atât ca o reacție la protestele din 1956, cât și ca o măsură preventivă, în contextul retragerii trupelor sovietice-a amintit de teroarea de la începutul anilor 1950. Zeci de studenți au fost arestați în această perioadă, pentru mulți atitudinea din timpul protestelor din 1956 fiind factor agravant la stabilirea pedepsei. Condamnările primite de cei arestați în 1958-1959 au fost cu mult mai mari decât cele din 1956-1957, arătând că regimul de a București nu mai era dispus să tolereze prezența nici unui focar protestatar. În cadrul măsurilor ce au fost adoptate, chiar și persoanele amnistiate în anul 1955 și care au participat în vreun fel sau altul la mișcările studențești din 1956 au fost rearestatate. Hrusciiov însuși a făcut aluzie la aceste demonstrații într-un cuvânt adresat organizației de Comsomol din Moscova la 8 noiembrie 1956, în care a spus că exista „un spirit cam nesănătos” printre studenți „într-una din instituțiile de învățământ din România” și a felicitat P.M.R. pentru modul rapid și eficient în care a rezolvat problemele¹¹³.

Convergența intereselor cu U.R.S.S., și nu doar o obediență servilă, a determinat poziția adoptată de Gheorghiu Dej în timpul evenimentelor din Ungaria din toamna anului 1956. Dej și tovarășii săi aveau 2 mari preocupări: o revoltă victorioasă la Budapesta împotriva regimului comunist

---

¹¹² Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente (1949-1989)*, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 68.

¹¹³ Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în prezent*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 141.

s-ar fi putut întinde până la comunitatea maghiară din România, ceea ce ar fi constituit o revoltă anticomunistă în România; o Ungarie necomunistă ar fi putut formula pretenții teritoriale asupra unei părți din Transilvania. Temerile lor erau alimentate de participarea studenților și muncitorilor maghiari la demonstrațiile de la Cluj, Timișoara și din Regiunea Autonomă Maghiară. Hrusciov și Malenkov au efectuat o vizită secretă la București la 1 noiembrie 1956, pentru a discuta criza ungară cu conducătorii români, bulgari și cehoslovaci și, potrivit unor rapoarte occidentale, Hrusciov a cerut ca trupele române să fie folosite pentru zdrobirea revoltei de la Budapesta¹¹⁴.

Dej și Bodnăraș se pare că au replicat, că datorită numărului mare de maghiari din armata română, precum și a simpatiei generale pentru Ungaria, armata nu prezenta suficientă încredere în astfel de operațiuni. Rezistența română față de o implicare militară directă putea să fie atribuită și temerii unui conflict ireparabil cu minoritatea maghiară din România, poziție contrazisă de Hrusciov în memoriile sale care pretinde că ar fi primit ofertă de ajutor militar din partea conducătorilor români și bulgari. Dej și Bodnăraș au insistat pentru o intervenție militară fermă împotriva guvernului lui Imre Nagy, iar trupele sovietice, staționate în România au fost printre primele care au trecut granița ungară la 26 octombrie 1956 pentru a consolida prezența sovietică acolo. În timpul revoltei Bodnăraș a fost numit ministru al Transporturilor și Comunicațiilor și în această calitate a supravegheat lărgirea drumurilor de importanță strategică pentru trupele sovietice aflate în tranzit în România. Se pare de asemenea că Bodnăraș a avut un rol în aranjamentele pentru deținerea lui Imre Nagy în România, întrucât la 21 noiembrie 1956, atât el cât și Dej i-au făcut o vizită lui Janos Kadar, noul prim-secretar al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, iar a doua zi Nagy a fost răpit de ofițerii K.G.B. și a fost transportat la București cu avionul, unde i s-a acordat ceea ce ministrul de externe român, Grigore Preoteasa, a numit „azil”. De fapt, acesta a fost deținut împreună cu alți membri ai guvernului său într-o casă conspirativă a Securității, la Snagov. Nu au fost permise vizitele oficialităților O.N.U. promise de Preoteasa, menite să dovedească că Nagy nu era privat de libertate¹¹⁵.

Un alt scop al vizitei lui Dej și Bodnăraș la Budapesta, sub pretextul acordării de alimente și medicamente de care era nevoie urgentă acolo, ca

---

¹¹⁴ Mihaela Sitariu, *op. cit.*, p. 110.

¹¹⁵ Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României*, Editura Ioan Slavici, Arad, 1995, p. 91.

urmare a revoltei, a fost de fapt să ajute la reorganizarea serviciului de securitate ungar - *A.V.H.* care fusese decimat. Câteva sute de agenți de securitate de origine maghiară din Transilvania au fost trimiși la Budapesta iar șederea prelungită a lui Bodnăraș în capitala ungară arată că acesta a fost profund implicat în această operațiune. România a fost cel mai activ aliat al U.R.S.S. în timpul crizei ungare. Sprijinul dat Uniunii Sovietice a trecut dincolo de arena politică, în domeniul asistenței practice și al încurajărilor deschise. Dej și Bodnăraș au fost deci primii conducători străini care au vizitat Budapesta după invazia sovietică, iar în comunicatul lor oficial și-au exprimat părerea că acțiunea sovietică „era necesară și corectă”. Guvernul român s-a făcut ecoul propagandei sovietice, denunțând „contrarevoluția” ca operă a „fasciștilor reacționari” provocați de „imperialiștii occidentali”¹¹⁶.

Pe de altă parte în urma informațiilor furnizate de posturile de radio occidentale privind agitațiile studențești din R.P.R. au fost organizate mai multe adunări ale studenților și cadrelor didactice care protestau împotriva „calomniilor” emise de către posturile de radio occidentale. O mare adunare a avut loc în Aula Facultății de Drept cu participarea corpului profesoral universitar și cu reprezentanți ai studenților, în cursul căreia s-au dezmințit afirmațiile occidentale, spunându-se că nimic nu s-a întâmplat în R.P.R.. Adunări de protest, larg mediatizate în presa vremii au avut loc și la Cluj și Târgu-Mureș. Această bună informare de care dădeau dovadă posturile de radio Occidentale a dus la o adevărată campanie contra lor. Campania furibundă avea să continue și în zilele următoare demonstrând că exista mult adevăr în relatările posturilor de radio occidentale, pentru că altfel nu s-ar fi deranjat liderii comuniști români să nege cu atâta vehemență în adunări publice informațiile lansate de „*Europa Liberă*”¹¹⁷.

Aceeași negare a realităților o regăsim nu doar în presă dar chiar și în ședințele consacrate analizării situației create în facultăți la sfârșitul lui octombrie 1956. Spre exemplu în ședința din 12 decembrie 1956 de la Institutul Medico-Farmaceutic din București conducerea facultății nu recunoaște că în rândurile propriilor studenți ar fi avut loc manifestări contra regimului, deși inițiatorii manifestației ce urma să aibă loc pe 5 noiembrie 1956 erau chiar studenții mediciști. Aflat la Cluj, imediat după înăbușirea mișcărilor studențești, Miron Constantinescu, membru al B.P. al C.C. al P.M.R., arăta printre altele că hrana studenților, a tineretului studios care face un efort de învățatură este o problemă principală căreia trebuie să i se acorde

---

¹¹⁶ Alina Tudor, Dan Cătănuș, *O destalinizare ratată*, Editura Elion, București, 2001.

¹¹⁷ Ioana Boca, *op. cit.*, p. 147.

o mare atenție. El promitea o rezolvare grabnică a tuturor problemelor studentești într-un viitor cât mai apropiat. Se recunoaște că programul era supraîncărcat, se promitea luarea în discuție a problemei prezenței obligatorii la cursuri și se avea în vedere reglementarea sistemului de examinare. Era aproape un răspuns direct la cererile studenților timișoreni, bucureșteni sau clujeni. Problema autonomiei universitare, cerută de studenți nu putea fi luată în calcul, căci „s-ar fi îndreptat împotriva intereselor tineretului”, iar în ceea ce privește predarea marxism-leninismului, studierea acestei materii era necesară, conform lui Miron Constantinescu, pentru a crea „o viziune de ansamblu a lumii”¹¹⁸.

În ședința B.P. al C.C. al P.M.R. din 13 noiembrie 1956 unul dintre punctele de pe ordinea de zi a fost întărirea conducerii Ministerului Învățământului, considerat unul din vinovații declanșării crizei studentești. Au fost schimbați ministrul Învățământului, Ilie Murgulescu și locțiitorii săi, Coriolan Drăgulescu, Teodor Bugnariu, și înlocuiți cu Miron Constantinescu, ca ministru, și Banyai Ladislau, Constantin Nicuță, Gheorghe Ploieșteanu ca adjuncți ai ministrului. Programul noului ministru prevedea îmbunătățirea compoziției sociale a elevilor și studenților, a programei analitice și descongestionarea acesteia, reglementarea predării marxism-leninismului și a limbilor străine (referire directă la cererile studentești privind eliminarea limbii ruse). Ministerul trebuia să întărească disciplina școlară și cea din universități și să se îngrijească de cadrele didactice din subordinea sa urmând să se treacă la verificarea întregului corp profesoral și să se elimine toate elementele „dușmănoase.” De aceleași „elemente dușmănoase” vorbea și Nicolae Ceaușescu, secretar al C.C. al P.M.R. într-un discurs din 15 noiembrie 1956 ținut la ședința comitetului orașenesc București al P.M.R., considerând mișcările studentești niște provocări ale „dușmanului”. El se pronunța pentru nimicirea și zdrobirea „elementelor contrarevoluționare”, pe care le găsea mai ales în rândul intelectualilor și studenților¹¹⁹.

O a doua direcție spre care se îndreptau actele forurilor de conducere a fost „pacificarea” studenților, acordându-se o mai mare atenție condițiilor de viață ale acestora. Ca urmare a mișcărilor din toamna lui 1956 au fost trimise brigăzi ale C.C. al P.M.R. în centrele universitare pentru a studia condițiile de cazare și de masă ale studenților. Așa cum era de așteptat,

---

¹¹⁸ Maria Someșan, *Universitatea și politica-în deceniile 4-6 ale secolului XX. Episoade și documente*, Editura Universității București, București, 2004, p. 218.

¹¹⁹ Aurel Baghiu, *Printre generații*, Editura Zalmoxis, Cluj-Napoca, 1995, p. 39.

nemulțumirile studenților erau cât se poate de reale, iar brigăzile trimise de la București au fost obligate să recunoască lipsa condițiilor de studiu, starea proastă a căminelor studențești și clădirile necorespunzătoare în care erau adăpostite acestea, lipsa locurilor de cazare și condițiile improprii de locuit, precum și faptul că masa nu se îmbunătățise odată cu creșterea alocației¹²⁰.

Desigur că partidul nu putea fi făcut vinovat pentru această stare de lucruri. De aceea era nevoie să se găsească țapii ispășitori, iar aceștia nu puteau fi decât „dușmanii poporului”, elemente aparținând vechiului regim, infiltrate, se spunea, în administrația cantinelor și căminelor și care provocaseră intenționat dezordinea. Administratorii, magazionierii, toți erau acum „necorespunzători” din punct de vedere politic. Soluția era simplă, schimbarea aparatului administrativ, deci eliminarea celor care folosesc nemulțumirile studenților „în scopuri provocatoare.” Toate aceste manifestări ale studenților își găseau explicația, din punctul de vedere al partidului în slaba conștiință politică a studenților necesitând o mai susținută muncă în rândul acestora și atragerea lor în cadrul organizațiilor U.T.M. prin forme de activitate atractive, deoarece se remarcase pasivitatea studenților în ceea ce privește participarea la activitățile organizațiilor U.T.M.¹²¹.

„Proasta” compoziție socială și politică a studenților era una din cauzele găsite de partid pentru protestele din toamna lui 1956. „Curentele nemarxiste, antipartinice”, care se manifestau în rândul studenților, și „starea de spirit nesănătoasă”, care domnea printre aceștia se datorau acestei compoziții: doar 8% dintre studenții mediciști, spre exemplu, erau muncitori. Nici apartenența social-politică a corpului profesoral nu era de neglijat în găsirea vinovaților pentru declanșarea mișcărilor studențești. Într-un raport întocmit de M.A.I. și trimis spre informare Consiliului de Miniștri, au fost identificați, spre exemplu la Institutul Politehnic din București 68 de profesori cu „trecut dușmănos”, la Institutul Medico-Farmaceutic 19, iar la Universitatea „C.I.Parhon” 33 de profesori. Ministerul Învățământului era acuzat că nu a stopat angajarea în rândul corpului didactic universitar a „elementelor necorespunzătoare”¹²².

Informatorii din facultăți au realizat rapoarte despre toate discuțiile „dușmănoase” purtate între profesori sau studenți. În ceea ce privește alte două doleanțe ale studenților, frecvența obligatorie și predarea marxism-

---

¹²⁰ Stelian Tănase, *Elite și societate. O istorie politică a căderii regimurilor comuniste*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 152.

¹²¹ *Ibidem*, p. 153.

¹²² Mihai Retegan, *Starea de spirit în România la sfârșitul anului 1956. Date din arhiva C.C. al P.C.R.*, în *Arhivele totalitarismului III*, 1995, p. 14.

leninismului poziția autorităților de la București era inatacabilă. O frecvență obligatorie însemna un control mult mai riguros al studențimii. A doua problemă, a studierii marxism-leninismului, era în fond o problemă ideologică. Pentru comuniștii români, renunțarea la ceea ce s-ar putea numi „privilegiul” de îndoctrinare a tineretului ar fi însemnat acceptarea slabei aderențe a ideologiei comuniste în rândul societății. Aceasta, mai ales dacă se ține seama de lipsa implicării politice remarcată de autorități în rândul studenților și de criticile tot mai dese care veneau din partea acestora¹²³.

O altă consecință a mișcărilor studențești din toamna anului 1956 a fost retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României în anul 1958. Potrivit memoriilor lui Hrusciiov, în timpul vizitei sale din iunie 1955 Bodnăraș a fost cel care în calitate de ministru al Forțelor Armate, a ridicat primul problema retragerii trupelor sovietice din România. Hrusciiov era convins că problema fusese deja discutată în conducerea P.M.R. și că Bodnăraș fusese fără îndoială ales să abordeze subiectul datorită recomandărilor sale impecabile: serviciile aduse în trecut Uniunii Sovietice, încrederea și respectul pe care Hrusciiov recunoștea că-i erau acordate de conducătorii sovietici și funcția superioară pe care o ocupa (era unul dintre cei trei vice-prim-miniștri). Hrusciiov consemnează că Bodnăraș a argumentat subliniind că interesele de securitate sovietice nu erau amenințate, întrucât România era încercuită de alte țări socialiste și că nu se afla nimeni altcineva la Marea Neagră, cu excepția Turciei¹²⁴.

A sugera o astfel de măsură atât de curând după moartea lui Stalin era un act de extremă cutezanță care putea implica o oarecare clarviziune și poate chiar un joc politic. Situația internațională în anul 1955 nu-i permitea conducătorului sovietic să reacționeze imediat la această propunere, dar ideea retragerii îi fusese inoculată și a folosit-o la momentul pe care l-a considerat cel mai oportun¹²⁵.

Acest raționament trebuie făcut, în primul rând, în contextul unui scenariu mai larg avut în vedere de Hrusciiov și pentru noua sa politică de deschidere către Occident iar în al doilea rând, ținându-se seama de capacitatea P.M.R. de a asigura securitatea internă. Elementul cheie de politică externă a fost măsura unilaterală sovietică de a retrage un număr limitat de trupe din Europa Răsăriteană care, așa cum spera Hrusciiov ar fi putut provoca un răspuns similar din partea N.A.T.O. Nu este nicio

---

¹²³ *Ibidem*, p. 16.

¹²⁴ Alexandru Zub, *op. cit.*, p. 80.

¹²⁵ Gheorghe Buzatu, Mircea Chirițoiu, *Agresiunea comunismului în România*, Editura Paideia, București, 1998, p. 128.

coincidență în faptul că sovieticii au anunțat retragerea din România la 24 mai 1958, în aceeași zi când au fost reduse cu 119.000 de oameni, efectivele militare sovietice din Europa Răsăriteană. Poziția strategică a României, flancată de alte state membre ale Tratatului de la Varșovia, a făcut ca propunerea de retragere a trupelor să nu neliniștească Uniunea Sovietică din punct de vedere al securității, orice temeri în legătură cu România ca aliat demn de încredere fiind risipite de acțiunile din timpul Revoluției ungare. Din același motiv, măsura de precauție de a menține un număr mare de trupe sovietice în Ungaria după Revoluția din 1956 i-a permis lui Hrusciiov să compenseze parțial orice reducere generală de trupe sovietice în această zonă¹²⁶.

La 25 iunie 1958, ultimii 35.000 de militari sovietici au părăsit România. Impactul cel mai semnificativ al retragerii sovietice asupra conducerii române a fost de natură psihologică. România era încă strâns legată în cadrul blocului sovietic, bazele navale și aeriene sovietice rămăseseră pe teritoriul românesc, iar diviziile sovietice din Ucraina de Sud și de dincolo de Prut în R.S.S.Moldovenească, puteau să intre oricând în caz de necesitate. Cu toate acestea, oricare ar fi fost rațiunile sovietice pentru retragere, Gheorghiu Dej putea s-o privească ca pe o concesie obținută de la sovietici și, cu încrederea astfel obținută, putea să se angajeze, deși cu prudență, într-o politică ce plasa România deasupra intereselor sovietice¹²⁷.

---

¹²⁶ *Ibidem*, p. 130.

¹²⁷ Ruxandra Cesereanu, *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid național*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 199.